

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju

Lokalna Grupa Działania
Stowarzyszenie „Region Sanu i
Trzebošnicy”

connected_{_ness}

Warszawa, 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania.

1. Analiza potrzeb mieszkańców regionu, diagnoza obszaru i analiza SWOT połączona z konsultacjami społecznymi pozwoliły na wybór dwóch celów ogólnych strategii: Podniesienie standardu życia mieszkańców; Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD. W toku realizacji okazało się, że cele i ich realizacja rzeczywiście wpłynęły na poprawę dobrostanu mieszkańców LGD.
2. Realizacja wskaźników zaplanowanych w ramach strategii przebiegała bez większych problemów. Projekty były realizowane sukcesywnie, zgodnie z planem i strategią. Strategia wymagała jednak aktualizacji w celu uwzględnienia doświadczeń realizacyjnych i zmieniających się wymogów prawnych i uwarunkowań finansowych.
3. Dobór grup defaworyzowanych należy uznać za adekwatny z uwagi na wysoki problem bezrobocia w regionie oddany trafnie w ujęciu tego czynnika jako najistotniejszej cechy osób przynależących do grup defaworyzowanych.
4. Projekty współpracy w formule obecnej perspektywy zostały ocenione jako dobrze funkcjonujące. Wymiana doświadczeń pomiędzy różnymi organizacjami pozytywnie przekładała się na efektywność każdego z uczestników. Dodatkowo istotne były efekty rzeczowe uzyskane w ramach projektu, które mogą być dalej wykorzystywane przez mieszkańców regionu.
5. Zdecydowanie pozytywny skutek w zakresie budowy kapitału społecznego wystąpił również wśród lokalnych społeczności i ich liderów zachęconych do podejmowania inicjatyw poprzez program grantowy. W tym zakresie należy wyróżnić działalność NGO i OSP regionu, jako korzystających aktywnie z możliwości finansowania i inicjowania działania.
6. Funkcjonowanie biura LGD „Region Sanu i Trzebośnicy” należy ocenić bardzo dobrze, i to zarówno pod względem działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, jak i doradczych. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dość dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności. W sposób prawidłowy przekazywane są informacje o prowadzonych naborach i rozpowszechniane różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, czyli działań w sieci internetowej.
7. Za bardzo potrzebne należy uznać doradztwo świadczone w ramach LGD, które nie tylko wyjaśniało wątpliwości wnioskodawców, ale również pomagało im pozyskać informacje o możliwościach dostępnych dla nich jak i przekładało się na ostateczną wysoką jakość wniosków składanych w ramach naborów.
8. Jako najbardziej przydatne szkolenia wskazano te oparte o praktyczne zagadnienia związane z pracą w LGD jak praca z beneficjentem, wymogi dokumentowe. Szczególnie szkolenia z udziałem różnych grup LGD są dużą wartością dodaną, ponieważ zapewniają wartość merytoryczną również w postaci sieciowania i nieformalnej wymiany doświadczeń.
9. Realizacja planu komunikacji przebiegała bez większych problemów a wskaźniki były sukcesywnie osiągane. Najistotniejsza była komunikacja za pośrednictwem strony internetowej LGD, gdzie znajdowały się wszystkie istotne dla wnioskodawców i innych instytucji informacje i dokumenty np. związane z procesami naborów.

10. Procedury nabory są dość czytelne dla wnioskodawców. Problematiczne kryteria zostały zmienione pod koniec 2021 roku. Zostało zmienione brzmienie części kryteriów, a część została zastąpiona innymi kryteriami. Problematiczne pozostało jedynie kryterium dotyczące ochrony środowiska lub klimatu, którego nie udało się zmienić.

2. Spis treści.

1. STRESZCZENIE NAJWAŻNIEJSZYCH WYNIKÓW BADANIA.	2
2. SPIS TREŚCI.....	4
3. OPIS PRZEDMIOTU BADANIA UWZGLĘDNIAJĄCY CELE I ZAKRES EWALUACJI.....	5
4. OPIS METODOLOGII WRAZ Z OPISEM SPOSOBU REALIZACJI BADANIA.....	7
5. OPIS WYNIKÓW BADANIA WRAZ Z ICH INTERPRETACJĄ.....	8
5.1. OCENA LSR	8
OGÓLNA PREZENTACJA OBSZARU	8
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ.....	12
ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	15
GRUPY DEFAWORYZOWANE	16
TURYSTYKA	18
OPIS CELÓW STRATEGII	19
ROZDZIAŁ 6 ODPOWIEDZI NA PYTANIA BADAWCZE.....	61
6.1. OCENA WPŁYWU NA GŁÓWNY CEL LSR	61
6.2. OCENA WPŁYWU NA KAPITAŁ SPOŁECZNY	61
6.3. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	62
6.4. TURYSTYKA I DZIEDZICTWO KULTUROWE	62
6.5. GRUPY DEFAWORYZOWANE.....	63
6.6. INNOWACYJNOŚĆ.....	63
6.7. PROJEKTY WSPÓŁPRACY.....	63
6.8. OCENA FUNKCJONOWANIA LGD	64
6.9. OCENA PROCESU WDRAŻANIA	64
6.10. WARTOŚĆ DODANA PODEJŚCIA LEADER.....	65
7. PODSUMOWANIE. WNIOSKI I REKOMENDACJE.	67
8. SPIS TABEL I WYKRESÓW.	69
9. ANEKSY TWORZONE W TOKU REALIZACJI BADANIA.....	70

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

Raport jest efektem badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez Spółkę Conectedness przy merytorycznym wsparciu Fundacji Socjometr. Przedmiotem badania była ewaluacja procesu wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność prowadzonego przez Lokalną Grupę Działania w okresie programowania Unii Europejskiej 2014-2020.

Spółka Conectedness jest podmiotem, który specjalizuje się między innymi w przygotowywaniu dokumentów ewaluacyjnych i strategicznych, natomiast Fundacja Socjometr jest niezależnym podmiotem specjalizującym się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Głównym celem badania ewaluacyjnego było zgromadzenie szerokiego zestawu danych, które pozwalają na wszechstronną ocenę całego procesu przygotowania i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Kluczową kwestią jest tu z całą pewnością odpowiedź na pytanie czy oceniany dokument strategiczny trafnie diagnozował potrzeby mieszkańców obszaru LGD oraz jego potencjał rozwojowy. Na tej podstawie możliwe jest formułowanie wniosków na temat zakresu ewentualnego wpływu Lokalnej Grupy Działania na rozwój lokalnej społeczności.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych wydanych w 2017 roku przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze.

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane

- a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
 - a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
10. Wartość dodana podejścia LEADER
 - a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
 - b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
 - c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań, które były poddawane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów.
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych.
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju.
4. Funkcjonowanie organów LGD.
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej).
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego.
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR.
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone w pierwszej połowie 2022 roku. W jego ramach poddano analizie dwie grupy danych:

1. Dane zastane, w tym:
 - a. dane ze statystyk publicznych,
 - b. dane gromadzone przez Lokalną Grupę Działania w ramach monitoringu,
2. Dane wywołane, w tym:
 - b. dane zebrane za pomocą technik jakościowych,
 - c. dane zebrane za pomocą technik ilościowych.

Dane pochodzące ze statystyk publicznych dostarczyły wysoce obiektywnych informacji na temat zmian na obszarze LGD, które dokonały się w okresie realizacji ocenianej Strategii RLKS. Dane te dotyczyły między innymi zjawisk demograficznych, rynku pracy, lokalnej gospodarki oraz sytuacji społecznej. Wszystkie te dane zostały zaprezentowane w tabelach lub na wykresach. Szczegółowy wykaz ilustracji zawartych w raporcie, który umieszczony jest na jego końcu pozwala na szybkie zapoznanie się z zakresem poddanych analizie danych, które pochodziły z Głównego Urzędu Statystycznego.

Lokalne Grupy Działania gromadzą istotne dane na temat procesu wdrażania Strategii RLKS, które musiały być poddane analizie. Wśród tych danych należy wskazać w szczególności informacje o prowadzonych naborach, dane o postępie rzeczowo-finansowym, wskaźniki realizacji planu komunikacji oraz dane dotyczące doradztwa. Analiza tej kategorii danych zastanych pozwoliła na ocenę skuteczności działań prowadzonych przez LGD oraz wskazała, w których obszarach działalność LGD pokrywała się ze zmianami na obszarze objętym LSR sugerowanymi przez wyniki analizy danych pochodzących z GUS.

Badacze przeprowadzili również badania jakościowe. Obejmowały one wywiady z pracownikami LGD oraz wywiady z przedstawicielami jego organów – Zarządu i organu decyzyjnego (Rady). Rozmowy te odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportu. Pozwoliły one na pogłębienie wiedzy na temat przebiegu procesu wdrażania LSR, rozpoznanie problemów pojawiających się w jego trakcie oraz sposobu reagowania na nie przez przedstawicieli Lokalnej Grupy Działania.

W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Przygotowano dwa kwestionariusze ankiety. Pierwszy z nich kierowany był do mieszkańców obszaru objętego Strategią RLKS, a drugi do beneficjentów wsparcia osób i przedstawicieli organizacji, które realizowały operacje w ramach jej wdrażania. Zastosowano technikę CAWI (*computer-assisted web interview*), co oznacza, że ankieta przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej. Za dystrybucję linka do ankiety odpowiedzialni byli pracownicy Lokalnej Grupy Działania.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Ocena LSR

Ogólna prezentacja obszaru

Rysunek 1 Mapa obszaru LGD

Obszar działania LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebońnicy” usytuowany jest w północnej części woj. podkarpackiego LGD obejmuje swym zasięgiem teren gminy miejsko-wiejskiej (Nowa Sarzyna), wiejskiej (Leżajsk) oraz miejskiej (Leżajsk). Teren ten, charakteryzuje się bardzo wysokim stopniem spójności zarówno pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym oraz ekonomicznym. Teren objęty działaniami LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebońnicy” zamieszkiwało w 2013 roku 56 087 osób, co stanowiło 80,29% ludności mieszkającej w powiecie leżajskim i 2,63% ludności woj. Podkarpackiego. Ludność miejska liczyła 20 354 mieszkańców, co stanowiło 36,29% obszaru LGD, natomiast ludność wiejska wynosiła 35 733 mieszkańców, co stanowiła 63,71 % obszaru LGD.

Analiza ilościowa ludności zamieszkującej teren gmin wchodzących w skład obszaru LGD wskazuje na niekorzystny trend demograficzny. W mieście Leżajsk w latach 2015-2020 doszło do spadku liczby ludności o 537 osób, w gminie Leżajsk odnotowano niewielki wzrost o 111 mieszkańców, zaś gmina Nowa Sarzyna odnotowała spadek o 165 osób.

Tabela 1 Ludność w gminach LGD

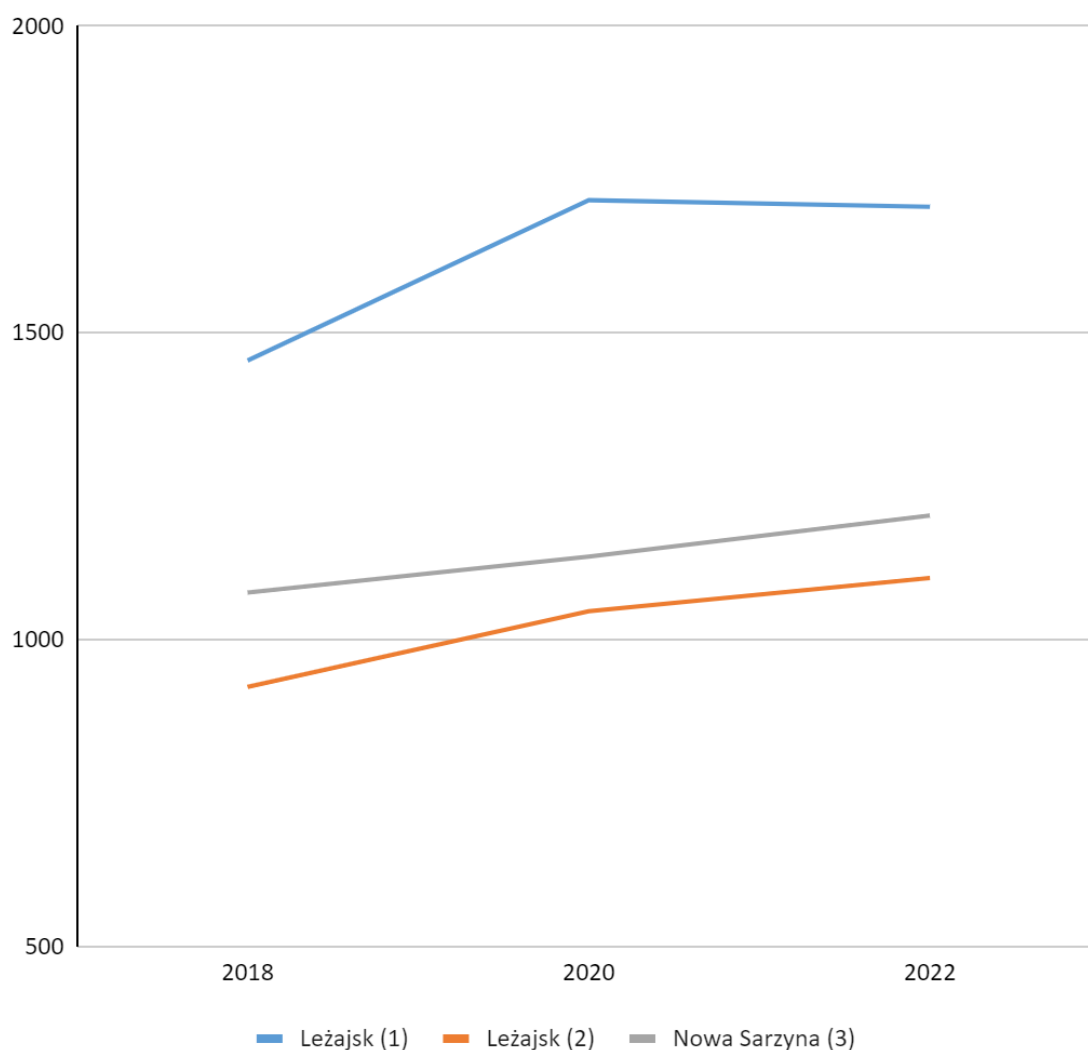
Ludność w gminach wchodzących w skład LGD						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	14 122	14 001	13 990	13 891	13 799	13 585
Leżajsk (gmina)	20 145	20 210	20 269	20 296	20 257	20 256
Nowa Sarzyna (3)	21 654	21 662	21 629	21 613	21 579	21 489

Przechodząc do kwestii związanych z finansami gmin, należy wskazać, że w pierwszej kolejności zbadania wymagają dochody gmin. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. W przypadku analizowanych gmin badanie objęło lata 2018, 2020 i 2022. W badanych latach wskaźnik G wzrósł we wszystkich gminach, z wyjątkiem niewielkiego spadku w zakresie porównania lat 2020 i 2022 w gminie mieście Leżajsk, jednak i w tej gminie ogólny trend jest pozytywny.

Tabela 2 Wskaźniki G dla gmin LGD

Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD			
Nazwa gminy/rok	2018	2020	2022
Leżajsk (miasto)	1454,62	1715,81	1705,01
Leżajsk (gmina)	922,78	1046,03	1100,14
Nowa Sarzyna (3)	1076,44	1135,23	1202,03

Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD

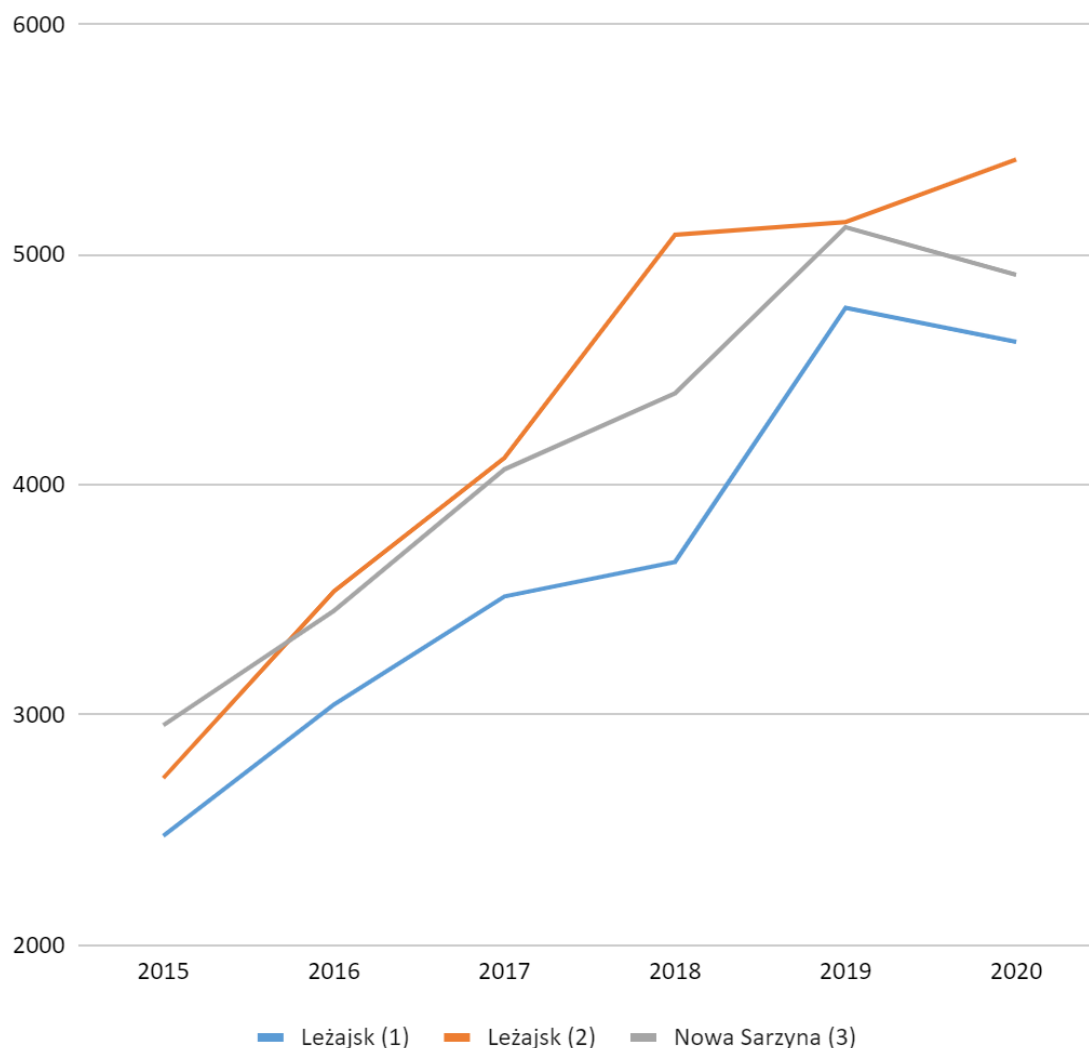
Wykres 1 Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD

O sytuacji finansowej gminy mówią nam również dane statystyczne odnoszące się do ich wydatków. I tak w latach 2015-2020 mieliśmy do czynienia z sukcesywnym wzrostem wydatków w każdej z gmin, z niewielkimi wahaniami nie wpływającymi na ogólną ocenę trendu. Wydatki, porównując rok 2015 do 2020, uległy prawie podwojeniu we wszystkich gminach. Warto odnotować, że największe wydatki ponosiła gmina wiejska Leżajsk, w roku 2020 sięgnęły one 5 411,93 zł na 1 mieszkańca. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Tabela 3 Wydatki gmin na 1 mieszkańca

Wydatki gmin na 1 mieszkańca						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	2 474,62	3 044,91	3 514,77	3 664,15	4 768,37	4 620,38
Leżajsk (gmina)	2 725,58	3 537,05	4 115,55	5 085,74	5 140,64	5 411,93
Nowa Sarzyna (3)	2 955,10	3 452,01	4 066,67	4 397,20	5 118,24	4 911,64

Wydatki gmin na 1 mieszkańca

Wykres 2 Wydatki gmin na 1 mieszkańca

Analizując bardziej szczegółowo kwestię sytuacji finansowej gmin wchodzących w skład obszaru LGD w roku 2020 należy wskazać, że największe dochody własne, środki w budżecie gminy na finansowanie projektów unijnych, wydatki ponoszone (wszystkie wskaźniki w przeliczeniu na jednego mieszkańca w celach zapewnienia porównywalności) odnotowało miasto Leżajsk. Najmniejsze zaś gmina Nowa Sarzyna. W zakresie podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności również miasto Leżajsk osiągnęło najwyższy wskaźnik na poziomie 1 203, gmina wiejska Leżajsk odnotowała wskaźnik o wartości 609, a gmina Nowa Sarzyna – 559. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 4 Sytuacja finansowa w gminach w roku 2020

Gmina	Lokaty gmin w województwie w poszczególnych kategoriach w roku 2020			
	Dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca	Środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych [zł] na 1 mieszkańca	Wydatki ogółem na 1 mieszkańca	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności
Leżajsk (miasto)	2 477,83	248,90	4 664,59	1 203,00
Leżajsk (gmina)	2 015,80	216,26	5 411,93	609,00
Nowa Sarzyna (3)	1 660,99	219,31	4 923,99	559,00

Przedsiębiorczość

Analiza dotycząca kwestii przedsiębiorczości w gminach została zawarta również w LSR. Zgodnie z danymi tam przytoczonymi pierwszą kwestią, na którą należy zwrócić uwagę jest fakt, że największa koncentracja przedsiębiorstw w roku 2014 obecna była w gminie miejskiej Leżajsk, znacząco przewyższając wskaźniki pozostałych gmin. Na obszarze objętym LSR dominującym sektorem gospodarki jest sektor prywatny, który stanowił w roku 2013 96% wszystkich podmiotów tam zarejestrowanych. Jedynie 4% podmiotów gospodarczych należało do sektora publicznego. Warto dodać, że aż 79,6% spośród podmiotów prywatnych stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, a tylko 4,5 % to spółki prawa handlowego. Struktura przedsiębiorstw ze względu na liczbę osób zatrudnianych była jednoznacznie zdominowana przez przedsiębiorstwa z sektora mikro (95,6% podmiotów), a cały sektor MŚP stanowił 99,9% przedsiębiorstw w obszarze LGD5. Na analizowanym obszarze podstawowymi formami działalności zarobkowej był handel (25,7%) budownictwo (17%) i przetwórstwo przemysłowe (11,2%). Praktycznie w każdym pozostałym dziale gospodarki znajdują się przedstawiciele analizowanego terenu. Wśród przedstawionych dziedzin najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się rolnictwo (1,1%), informacja i komunikacja (1,7%) oraz działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (1,9%).

W LSR zwrócono również uwagę na fakt, że wskaźniki dotyczące liczby przedsiębiorstw były zdecydowanie niższe w gminach obszaru LGD w stosunku do średniej dla kraju. Jako powód niskiego stopnia rozwoju przedsiębiorczości wskazywano niskie płace oraz struktura przedsiębiorstw zdominowana przez mikrofirmy. Firmy tego typu są pozbawione dostępu do kapitału finansowego i z tej racji nie mogą oferować lepszych warunków wynagrodzenia dla pracowników jak i brakuje im środków umożliwiających rozwój, co wskazuje na istotną potrzebę wsparcia w tym zakresie.

Dane dotyczące osób pracujących w gminach wchodzących w skład LGD wskazują, że największa ilość osób pracujących jest odnotowywana w ciągu całego okresu badawczego

(2015-2020) na terenie miasta Leżajsk, najmniejsza zaś na terenie gminy wiejskiej Leżajsk. Analizując trend należy wskazać, że widać bardzo pozytywne zwiększenie się liczby osób pracujących w każdej z gmin. Warto zauważyć, że wzrost liczby zatrudnionych kobiet w dotyczy dwóch z analizowanych obszarów terytorialnych (miasto Leżajsk, gmina Leżajsk). Jedynie w przypadku gminy miejsko-wiejskiej Nowa Sarzyna odnotowano spadek liczby zatrudnionych kobiet w latach 2015-2020.

Tabela 5 Liczba pracujących w gminach w podziale ze względu na płeć

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Leżajsk (miasto)	4 859	4 707	2 290	2 019	2 569	2 688
Leżajsk (gmina)	1 414	1 987	690	1 025	724	962
Nowa Sarzyna (3)	2 358	2 209	1 336	1 210	1 022	999

Kolejnym ważnym wskaźnikiem analizowanym w kontekście przedsiębiorczości jest udział zarejestrowanych bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Jak wynika z poniższej tabeli, w latach 2015-2020 w każdej gminie obszaru LGD odnotowano spadek wartości tego wskaźnika. Największy spadek nastąpił w gminie Nowa Sarzyna – z poziomu 11,8 do poziomu 9,8. Warto jednak zauważyć, że pomimo pozytywnego trendu, nadal to właśnie w tej gminie rejestrowano najwyższy odsetek osób bezrobotnych. Najmniejszy trend spadkowy odnotowano w tym samym czasie w gminie Leżajsk (z poziomu 11,4 do 9,4). Warto dodać, że tendencję spadkową dla udziału bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach LGD odnotowano niezależnie od płci, w tym największy spadek odnotowano wśród mężczyzn w gminie Nowa Sarzyna (z 10,6% do 8,4%, czyli o 2 pp.), a najmniejszy wśród kobiet w mieście Leżajsk (z 9,2% na 8,2%, czyli o 1 pp.).

Tabela 5a Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności wg płci (%)					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Leżajsk (miasto)	9,5	8,1	9,7	7,9	9,2	8,2
Leżajsk (gmina)	11,4	9,4	10,3	8,2	12,7	10,8
Nowa Sarzyna	11,8	9,8	10,6	8,4	13,1	11,5

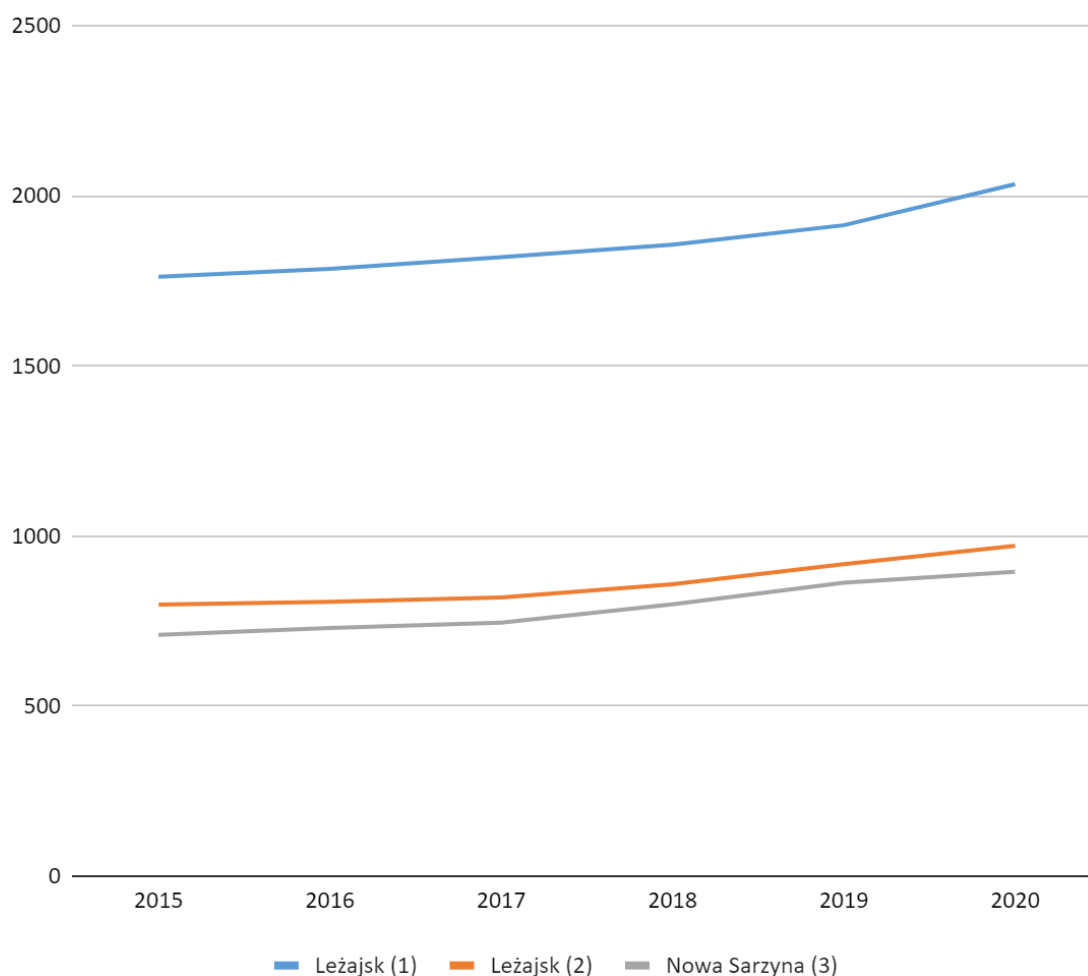
Informacji o stanie przedsiębiorczości na terenie gmin dostarczają nam rejestry dotyczące ilości podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na danym terenie. W przypadku rejestru REGON wskaźnikiem jest ilość podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Największą liczbę podmiotów osiągnęło miasto Leżajsk odnotowując 2 034,10 podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. ludności w roku 2020, zaś najmniejszą gmina Nowa Sarzyna. Warto odnotować, że w badanym

pięcioletnim okresie liczba podmiotów sukcesywnie wzrastała we wszystkich gminach. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 6 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	1 762,00	1 785,00	1 819,20	1 856,40	1 913,20	2 034,10
Leżajsk (gmina)	798,30	807,00	819,60	858,30	917,40	971,00
Nowa Sarzyna (3)	709,90	729,80	745,60	799,60	862,90	894,90

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

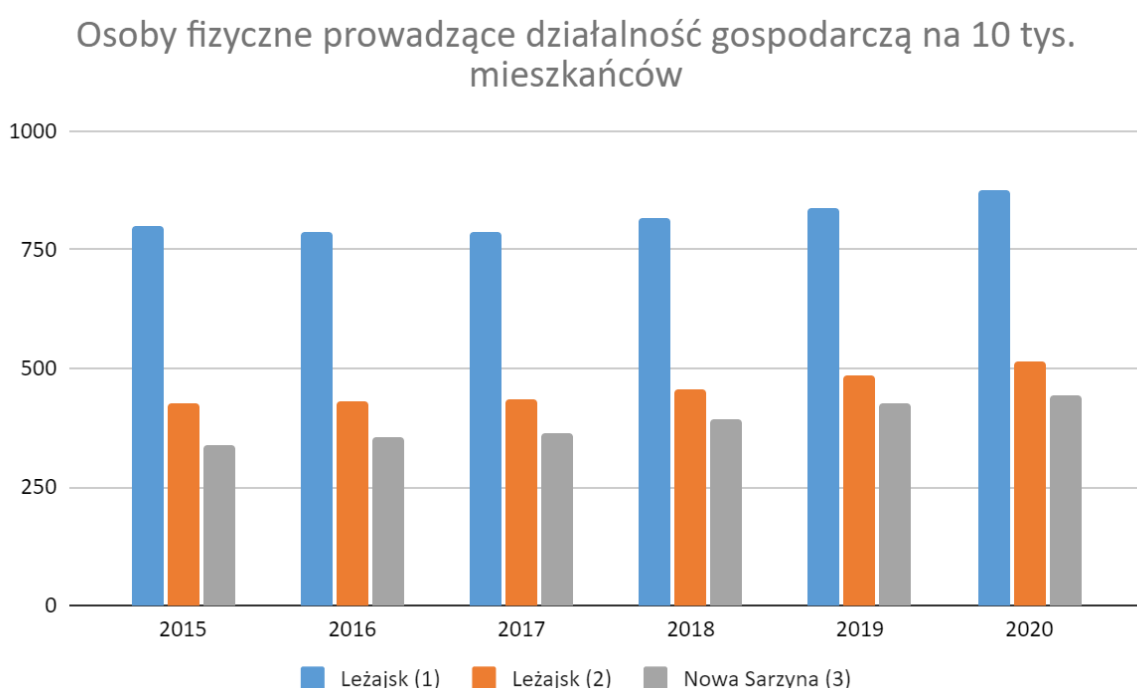
Wykres 3 Podmioty gospodarki narodowej w REGON

W zakresie przedsiębiorczości przeanalizowania wymaga jeszcze liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W celu zapewnienia porównywalności dane odniesiono do 10 tys. ludności zamieszkującej obszar. W tym zakresie również widoczny jest

pozytywny trend we wszystkich, który z niewielkimi wahaniami, ale sukcesywnie pokazuje zwiększanie się liczby podejmowanych działalności gospodarczych.

Tabela 7 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	802	789	788	818	837	876
Leżajsk (gmina)	426	431	433	455	486	514
Nowa Sarzyna (3)	340	354	363	391	426	444

Wykres 4 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

Organizacje pozarządowe

W diagnozie LSR podjęto również temat aktywności społecznej wskazując na to, że aktywność społeczna mieszkańców jest jednym ze wskaźników, mówiących o potencjale rozwojowym społeczeństw. Odnotowano istnienie 151 organizacji pozarządowych na terenie LGD, z których ważniejsze w okresie badanym przez LSR (rok 2014) to: Leżajskie Stowarzyszenie Rozwoju LSR, Cech Rzemiosł Różnych, Chasydzi Polska, Leżajskie Stowarzyszenie Gospodarstw Ekologicznych, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Wsi Leżajskiej, Stowarzyszenie Miłośników Folkloru Wsi Leżajskiej, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Dębno, Miejsko - Gminny Klub Honorowych Dawców Krwi PCK, Klub Modelarski im. E. Kujana w Wierzawicach, Zespół Obrzędowo-Śpiewaczy „Brzozoki” z Brzozy Królewskiej, Zespół Folklorystyczny „Folusz” z Giedlarowej, Kapela Ludowa z Giedlarowej, Grupa Taneczna „Giedlarowskie Nicponie” z Giedlarowej, Zespoły śpiewacze: Kapela Ludowa „Brzozanie” z Brzozy Królewskiej, Orkiestra

Dęta z Brzozy Królewskiej, Ochotnicze Straże Pożarne, Ludowe Kluby Sportowe, Koła Gospodyń Wiejskich, Parafialny Uczniowski Klub Sportowy „Francesco” Jelna, Stowarzyszenie „Integracja Bez Granic”, Stowarzyszenie „Nasza Mała Ojczyzna”, Stowarzyszenie „Dobry Dom”, Stowarzyszenie Folklorystyczne „Majdaniarze”. Wyraźnie daje się zauważyć w zakresie organizacji społecznych dominację organizacji zajmujących się sportem oraz kulturą ludową. Duże znaczenie i w kontekście prowadzonych działań i liczbowo mają Koła Gospodyń Wiejskich oraz Ochotnicze Straże Pożarne.

Aktywność społeczną mierzoną liczbą organizacji społecznych oceniono jako stosunkowo niższą porównując wskaźnik dla całego województwa podkarpackiego (33 organizacja na 10 000 mieszkańców wobec 27 w przypadku obszaru LGD).

Grupy defaworyzowane

Biorąc pod uwagę wyniki badań ankietowych oraz rezultaty analizy SWOT w ramach tworzenia LSR wdrażanej w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020, wyróżniono następujące grupy defaworyzowane:

- Osoby bezrobotne:
 - Osoby długotrwale bezrobotne, są to osoby, które utraciły dotychczasowe zatrudnienie lub nigdy nie podjęły zatrudnienia. Ich sytuacja wynika przede wszystkim z braku ofert pracy w wyuczonym zawodzie, ale także z bierności zawodowej oraz z przyzwyczajenia do stanu bezrobocia. Również tę sytuację pogarsza wysoki poziom ubóstwa, brak motywacji do zmiany sytuacji życiowej, depresja.
 - Osoby do 34 roku życia (ludzie młodzi) często są to absolwenci szkół, którzy po ukończeniu edukacji nie znaleźli zatrudnienia. Brak pracy wynika m.in. z braku doświadczenia (nawet ukończenie szkoły zawodowej czy technikum nie daje praktycznych podstaw zawodu, a jedynie wiedzę teoretyczną), niedostosowania kwalifikacji do istniejącego zapotrzebowania, nieznajomości języka obcego. Zauważalny jest również brak środków finansowych na dalszą edukację i podnoszenie swoich kwalifikacji.
 - Kobiety, które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka (posiadające najczęściej jedno dziecko do lat 6) i zajęły się opieką nad dzieckiem/dziećmi. Po kilku latach chcą podjąć pracę, ale brak im doświadczenia zawodowego. Często towarzyszy temu niewiara we własne siły oraz brak środków finansowych kursy, szkolenia.
 - Osoby z niskimi kwalifikacjami z niewielkim doświadczeniem lub osoby, które nie posiadające żadnego zawodu. Często występują łącznie z przedstawionymi wcześniej grupami defaworyzowanymi.

Jak widać czynnikiem najważniejszym w zakresie doboru grup defaworyzowanych były kwestia pozostawania poza rynkiem aktywnej pracy. Odnosząc to przytaczanych wcześniej danych o bezrobociu w gminach obszaru LGD można uznać ten wybór za trafny, a co więcej można pokusić się o tezę, że realizacja LSR mogła przyczynić się jako jeden z czynników do realnego spadku bezrobocia w gminach co pokazują dane z lat 2015-2020 i odnotowane w tym okresie trendy.

W latach 2015-2020 na terenie wszystkich gmin objętych badaniem dał się odnotować spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, co jest objawem procesu starzenia się społeczeństwa

obserwowanego również w pozostałych regionach kraju. Trend spadkowy był również odnotowany w zakresie osób w wieku produkcyjnym, zaś zgodnie z opisywanym procesem starzenia się społeczeństwa – wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 8 Ludność gmin w podziale na wiek produkcyjny

Gmina	Ludność gmin w wieku:					
	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Leżajsk (miasto)	2 273	2 002	8 916	8 033	2 933	3 550
Leżajsk (gmina)	4 053	3 893	12 852	12 708	3 240	3 655
Nowa Sarzyna (3)	4 260	3 868	13 735	13 421	3 659	4 200

Istotnych informacji o sytuacji ludnościowej gmin dostarcza nam również saldo migracji ludności w gminach. W latach 2016-2020 widać było niewielkie wahania ludności na terenie gminy w kontekście migracyjnym. Zdecydowanie dominująca była tendencja opuszczania gmin, z wyjątkiem jedynie roku 2016 w gminie Leżajsk, kiedy to odnotowano niewielki przyrost. Migracja nie była jednak w żadnym z badanych lat masowa. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 9 Saldo migracji

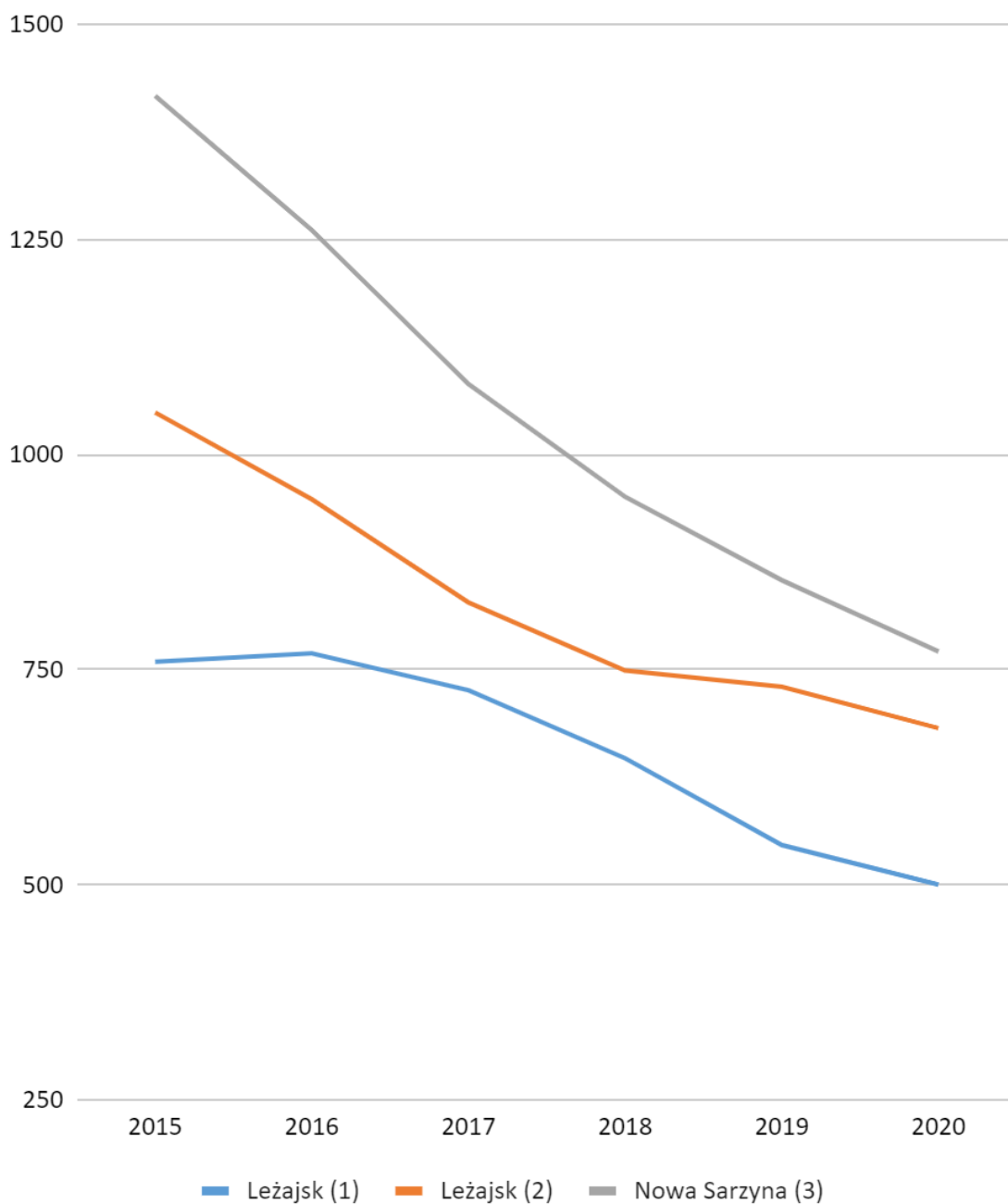
Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD					
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	-99	-43	-123	-73	-96
Leżajsk (gmina)	11	-31	-18	-60	-1
Nowa Sarzyna (3)	-64	-64	-40	-77	-45

Istotnych informacji na temat problemów społecznych dostarczają nam również dane o liczbie osób korzystających z środowiskowej pomocy społecznej. W latach 2015-2020 we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD obserwowano istotną tendencję spadkową. Wszystkie gminy odnotowały spadki osób korzystających z pomocy o niemal 50%. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Tabela 10 beneficjenci pomocy społecznej

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Leżajsk (miasto)	759	769	726	647	546	500
Leżajsk (gmina)	1 049	948	828	749	730	682
Nowa Sarzyna (3)	1 417	1 261	1 082	951	854	771

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Wykres 5 beneficjenci pomocy społecznej

Turystyka

Teren LGD jest obszarem, na którym występują następujące zasoby naturalne:

- złoża gazu ziemnego (głównie w południowo-zachodniej części), złoża te są eksploatowane w obrębie dwóch obszarów górniczych: "Żołynia - Leżajsk" oraz "Kuryłówka",
- żwiry rzeczne (koryto Sanu),

- złoża piasków (w Giedlarowej - eksploatowane głównie na potrzeby produkcji cegły silikatowej),
- pokłady gliny żwałowej, sól, torf i złoża ropy naftowej (zgodnie z informacją PIOŚ).

Jest to teren dość bogaty w tereny leśne, które stanowią niemal 30% obszaru LGD. Istotnym z uwagi na położenie jak i zasoby przyrodnicze obszaru jest fakt znajdowanie się na terenie LGD rzeki San, która znacząco wpływa na atrakcyjność turystyczną regionu. LSR wskazuje, że ze względu na specyfikę przyrodniczą i gospodarczą, związaną z zasobami wodnymi, leśnymi oraz tradycją jeździectwa i kolarstwa istotny jest potencjał regionu odnośnie turystyki krótkopobytowej.

W LSR zwrócono uwagę na fakt, że turystyka jest jednym z najmniej rozwiniętych obszarów na terenie LGD w odniesieniu do innych powiatów regionu. Jako olbrzymią szansę w tym zakresie, mającą możliwość zwiększenia zainteresowania turystów regionem wskazano szlaki rowerowe jak Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, który istotnie podnosi atrakcyjność regionu.

Pomimo słabego stanu infrastruktury turystycznej na terenie LGD, turystykę uznano w LSR jako jedną z największych szans rozwojowych ze względu na utrzymujący się trend wzrostowy odwiedzin województwa podkarpackiego jako destynacji turystycznej.

W zakresie obiektów turystycznych oferujących noclegi badanie objęło lata 2016, 2018 i 2020. Odnotować należy małą ilość dostępnych obiektów tego typu w gminach obszaru LGD, w 2016 funkcjonowało ich zaledwie 6, zaś w roku 2020 liczba ta zmniejszyła się do 4.

Tabela 11 Liczba turystycznych obiektów noclegowych w gminach

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat			
Nazwa gminy/rok	2016	2018	2020
Leżajsk (miasto)	3	3	3
Leżajsk (gmina)	0	0	0
Nowa Sarzyna (3)	3	3	1

Opis celów strategii

Identyfikacja barier, na których rozwiązanie ukierunkowana jest LSR została oparta na metodologii analizy mocnych i słabych stron obszaru, jak również szans i istniejących zagrożeń, a także w formie angażowania społeczeństwa w proces konsultacji społecznych. Po przeprowadzonych analizach i konsultacjach dokonano wyboru następujących celów strategicznych:

Cel ogólny I. Podniesienie standardu życia mieszkańców, sformułowany został jako propozycja rozwiązania następujących problemów:

1. Wysoki poziom bezrobocia obszaru objętego LSR
2. Wyludnianie się obszaru objętego LSR

Zakładano, że osiągnięcie celów przyczyni się do:

1. Powstrzymania procesu wyludniania się obszaru objętego LSR (lub wybranych gmin)
2. Podniesienie standardu życia mieszkańców

3. Wsparcia rozwoju przedsiębiorczości, m.in. w oparciu o lokalne zasoby.

Dla Celu I (ogólnego) zdefiniowano następujące cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1: Rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej oraz wsparcie grup defaworyzowanych
- Cel szczegółowy 2: Poprawa stanu infrastruktury społecznej

Cel ogólny II. Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD, sformułowany został jako propozycja rozwiązania następujących problemów:

1. Brak alternatywy dla zatrudnienia w rolnictwie
2. Niewielkie zainteresowanie turystów obszarem LGD, pomimo niekwestionowanego potencjału
3. Wyludnianie się obszaru objętego LSR

Zakładano, że osiągnięcie celów przyczyni się do:

1. Powstrzymanie procesu wyludniania się obszaru objętego LSR (lub wybranych gmin) – obszar postrzegany jako bardziej atrakcyjny do życia
2. Podniesienie standardu życia mieszkańców
3. Wzmocnienie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru LGD

Dla Celu II (ogólnego) zdefiniowano następujące cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 3: Promocja walorów turystycznych obszaru
- Cel szczegółowy 4: Zachowanie tradycji lokalnych, ochrona przyrody oraz podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców
- Cel szczegółowy 5: Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz usług turystycznych

5.2. Realizacja celów strategii

Lokalna Strategia Rozwoju była aktualizowana cyklicznie z uwagi na zmieniające się warunki prawne, uwarunkowania finansowe, doświadczenia realizacyjne oraz zgłaszane potrzeby przez potencjalnych beneficjentów. Wartym podkreślenia jest fakt, że zmiany te odbywały się z udziałem konsultacji społecznych. Początkowe zmiany w LSR wiązały się z usunięciem rozbieżności pomiędzy dokumentami, wyeliminowaniem niespójności i dostosowaniem wzajemnym dokumentów. Kolejne zmiany dotyczyły kwestii związanych z przesunięciami niewykorzystanych środków finansowych oraz uzyskaniem dodatkowych środków w ramach premii realizacyjnej (za osiągnięcie wskaźników realizacyjnych). Zmiany dotyczyły również kwestii prawnych i formalnych związanych z zmieniającymi się wytycznymi. Jedną z poważniejszych zmian było wyeliminowanie części kryteriów w związku z uwzględnieniem głosów mieszkańców. Szczegóły zmian prezentuje poniższa tabela.

Tabela 12 Zmiany w LSR

l.p.	Data wprowadzenia zmiany (dotyczy daty podjęcia uchwały Walnego Zebrania Członków lub Zarządu ws. aktualizacji/zmian)	Zakres zmian
1	Strategia 26.10.2017	1. Usunięcie zbędnych zapisów. 2. Dostosowanie zapisów do pozostałych dokumentów Stowarzyszenia. 3. Dostosowanie zapisów do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" 4. Poprawa omyłek pisarskich. 5. Dostosowanie zapisów do wytycznej nr 3/5/2017 6. Dostosowanie działań zaplanowanych w Planie Komunikacji do Harmonogramu naboru wniosków
2	Strategia 22.06.2018	1. Poprawa omyłek pisarskich 2. Dostosowanie numeracji celów i przedsięwzięć do numeracji zastosowanej w macierzy logicznej.
3	Strategia 21.05.2019	Zmiana macierzy logicznej i planu działania w związku z przeniesieniem oszczędności z przedsięwzięć dla, których wskaźniki produktu zostały osiągnięte. 1. Przeniesienie niewykorzystanych środków z przedsięwzięcia 1.1.2 na przedsięwzięcie 1.1.3 2. Przesunięcie niewykorzystanych środków z pozostałych przedsięwzięć na przedsięwzięcie 2.3.1 3. Podniesienie wartości wskaźników związanych z przedsięwzięciami na które środki zostały przeniesione. 4. Dodanie kampanii promocyjnej w II i III kamieniu milowym
4	Strategia 10.06.2020	Zmiana związana z otrzymaniem bonusu w wysokości 630 000 zł (Pismo Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, znak sprawy: ROW.wrt.510.169.2019 z dnia 31.12.2019; przekazane przez Urząd Marszałkowski drogą mailową w dniu 15.01.2020, informujące o możliwości ubiegania się o dodatkowe środki do budżetu LSR w ramach PROW 2014-2020. Warunki ubiegania się o zwiększenie środków: osiągnięcie poziomu co najmniej 65% wartości zawartych umów o przyznanie pomocy w ramach

		poddziałania 19.2 w stosunku do limitu wskazanego w § 4 ust. 1 pkt 1 umowy ramowej według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r.) Zmiana matrycy logicznej i planu działania w związku z dodaniem dodatkowych środków do przedsięwzięć. 1. Przeznaczenie 100 tys. na przedsięwzięcie 1.1.1 2. Przeznaczenie 230 tys. na przedsięwzięcie 1.1.3 3. Przeznaczenie 150 tys. na przedsięwzięcie 1.2.1 4. Przeznaczenie 150 tys. na przedsięwzięcie 2.3.1 5. Podniesienie wartości wskaźników związanych z przedsięwzięciami na które środki zostały przeznaczone
5	Strategia 17.11.2020	1. Zmiany wynikające z przeliczenia wartości budżetu LSR z waluty PLN na walutę EUR. 2. Przeniesienie niewykorzystanych środków z przedsięwzięcia 1.1.2 na przedsięwzięcie 1.1.3 3. Przeniesienie niewykorzystanych środków z przedsięwzięcia 2.2.2 i 2.2.1 na przedsięwzięcie 1.2.1 4. Przeniesienie niewykorzystanych środków z przedsięwzięcia 2.1.1 i 2.2.1 na przedsięwzięcie 2.3.1 5. Podniesienie wartości wskaźników związanych z przedsięwzięciami na które środki zostały przeznaczone
6	Strategia 31.08.2021	Zmiany związane z otrzymaniem dodatkowych środków w wysokości 478 000 EUR w związku ze zmianą PROW na lata 2014-2022. Zmiana matrycy logicznej i planu działania w związku z dodaniem dodatkowych środków do przedsięwzięć. 1. Przeznaczenie 168 750 EUR na przedsięwzięcie 1.1.1 2. Przeznaczenie 75 000 EUR na przedsięwzięcie 1.1.3 3. Przeznaczenie 30 000 EUR na przedsięwzięcie 1.2.1 4. Przeznaczenie 12 500 EUR na przedsięwzięcie 2.2.2 5. Przeznaczenie 191 750 EUR na przedsięwzięcie 2.3.1 6. Podniesienie wartości wskaźników związanych z przedsięwzięciami na które środki zostały przeznaczone 7. Zwiększenie kwoty na premie na podejmowanie działalności gospodarczej z 50 tys. na 75 tys.

7	Procedury 11.10.2017	Zmiany związane z dostosowaniem procedury do Wytycznych nr 6/4/2017 Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 02 sierpnia 2017
8	Procedury 10.06.2020	Zmiana związana z wydłużeniem terminu na ocenę operacji i przekazanie dokumentacji do 60 dni.
9	Procedury 17.11.2020 (tylko karta oceny wstępnej)	Zmiana Karty Oceny Wstępnej - wprowadzone zmiany związane były z dostosowaniem w/w załącznika do załącznika nr 2 do Wytycznych nr 7/1/2020 Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z listopada 2020.
10	Procedury 07.10.2021	Zmiany związane z dostosowaniem procedury do Wytycznych nr 7/1/2020 Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 02 sierpnia 2017
11	Kryteria 07.10.2021	Zmiana kryteriów dotyczących podejmowania (przedsięwzięcie 1.1.1) i rozwijania działalności (przedsięwzięcie 1.1.3). Zmiany wynikały z protestów Wnioskodawców, wniosków Beneficjentów o zmianę umowy i zgłaszanych przez Członków Rady uwag. Usunięto następujące kryteria: „Wnioskodawca ma doświadczenie w realizacji projektów”, „Realizacja operacji spowoduje utworzenie, w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne ponad wymagane minimum 1-lub więcej miejsc pracy” „Działalność, której dotyczy operacja jest oparta o lokalne produkty” Zmieniono brzmienie kryteriów dot. innowacyjności i grup defaworyzowanych. Zmniejszono liczbę punktów za kryterium dot. innowacyjności i wkładu własnego. Dodano jedno kryterium dot. podejmowania działalności gospodarczej: „Wnioskodawca nie otrzymał dotychczas publicznej pomocy finansowej na podjęcie działalności gospodarczej”

Realizacja postępu rzeczowego LSR przebiegała bez większych problemów. Nie odnotowano opóźnień czy też problemów z wydatkowaniem środków, co zostało potwierdzone chociażby przez fakt otrzymania dodatkowych środków za osiągnięcie wskaźników etapowych. Zdecydowana większość wskaźników jest już na tym etapie osiągnięta. Wartości wskaźników rezultatu podane na koniec analizowanego okresu nie mówią adekwatnie o postępie realizacji LSR, gdyż dopiero na przełomie 2022/2023 będzie możliwe przebadanie realnych rezultatów realizowanych operacji. Należy również zaznaczyć, że spora ilość wskaźników została przekroczona z istotnym naddatkiem jak chociażby liczba osób przeszkolonych w ramach celu - Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD. Szczegółowy postęp prezentuje poniższa tabela.

Tabela 13 Postęp rzeczowy

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Wskaźniki rezultatu	Kod wskaźnika (dotyczy EFRROW)	Jednostka miary	-	Stan docelowy	Realizacja (%)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Kod wskaźnika (dotyczy EFRROW)	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
													U	P
Podniesienie standardu życia mieszkańców	Rozwój przedsiębiorczości oraz wsparcie grup defaworyzowanych	Liczba utworzonych miejsc pracy	1.3	EPC	0	34	82%	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	1.1	szt.	34	79%	71%
		Liczba utworzonych miejsc pracy	1.3	szt.	0	1	100%	Wsparcie tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów lokalnych	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	1.9	szt.	1	100%	100%
		Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych	1.11	EPC	0	5	100%							

		Liczba utworzonych miejsc pracy	1.3	EPC	0	17	112%	Wsparcie rozwijania działalności gosp.	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1.2	szt.	17	100%	76%
	Poprawa stanu infrastruktury społecznej	Liczba osób korzystających z wybudowanej, przebudowanej infrastruktury społeczno-kulturalnej		os.	0	15600	7%	Budowa lub przebudowa infrastruktury społeczno – kulturalnej	Liczba wybudowanych, przebudowanych obiektów infrastruktury społeczno-kulturalnej		szt.	8	100%	63%
Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD	Promocja walorów turystycznych obszaru	Liczba osób odwiedzających targi		os.	0	500	40%	Promocja LGD	Liczba targów na których promowany będzie obszar LGD	2.12	szt.	5	100%	60%
		Liczba osób biorących udział w imprezach		os.	0	3000	0%		Liczba imprez rekreacyjno - turystycznych	2.12	szt.	10	100%	90%

		Liczba osób, które otrzymały publikacje i materiały promocyjne		os.	0	5000	10%		Liczba wydanych publikacji/ materiałów promocyjnych		kpl.	3	100%	100%
		Liczba osób, które obejrzą filmy		os.	0	10000	10%		Liczba nagranych filmów promocyjnych		szt.	3	100%	67%
	Zachowanie tradycji lokalnych, ochrona przyrody oraz podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców	Liczba przeszkolonych osób	2.2	os.	0	30	600%	Projekty grantowe	Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i przeciwdziałaniu zmianom klimatu	2.1	szt.	2	100%	100%
		Liczba biorących udział w spotkaniach, warsztatach, imprezach i kiermaszach		os.	0	2000	0%		Liczba spotkań, warsztatów, imprez, kiermaszy związanych z kultywowaniem lokalnego dziedzictwa kulturalnego i historycznego	2.12	szt.	10	150%	150%

		Liczba zakupionego wyposażenia		kpl.	0	6	117%		Liczba organizacji społecznych którym udzielono wsparcia na zakup wyposażenia	2.10/2.11	szt.	6	117%	117%
		Liczba osób korzystających z wybudowanej /przebudowanej infrastruktury		os.	0	2000	140%		Liczba wybudowanej / przebudowanej wyposażonej infrastruktury rekreacyjnej/ turystycznej/ kulturowej	2.4/2.5	szt.	6	100%	100%
		Liczba osób odwiedzających obiekty		os.	0	20000	25%	-	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	2.10/2.11	szt.	5	80%	80%

		Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjnych – konsultacyjnych, kampanii aktywizacyjnej		os.	0	5000	56%		Liczba kampanii aktywizacyjnych, spotkań informacyjnych – konsultacyjnych LGD z mieszkańcami w ramach aktywizacji społeczności lokalnej	4.3	szt.	20	85%	85%
									Liczba kampanii promocyjnych w ramach aktywizacji	4.3	szt.	3	33%	33%
		Liczba projektów skierowanych do grup docelowych	3.4	szt.	0	1	100%	-	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	3.2	szt.	1	100%	100%
		Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy		szt.	0	4	150%							

	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz usług turystycznych	Liczba osób korzystających z infrastruktury		os.	0	22300	15%	-	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	2.4/2.5	szt.	29	79%	76%
									Liczba oznakowanych tras/ szlaków turystycznych	2.8	szt.	2	100%	100%

Wszystkie nabory przebiegły bez większych problemów. Jedyne nabór, który miał mniejsze zainteresowanie to nabór na inkubatory, gdzie dopiero za 3 naborem udało się uzyskać wnioski. Nabór ten był konsultowany przy wprowadzaniu go do strategii, ale były pewne problemy techniczne i organizacyjne ze strony osób zgłaszających zainteresowanie pierwotnie. Ostatecznie udało się go przeprowadzić i inkubator z sukcesami realizuje swoją misję.

Największe zainteresowanie odnotowano w obszarze: podejmowanie działalności gospodarczej i rozwijanie już istniejących firm. Jedynym problemem w tym zakresie było zbyt duże zainteresowanie w stosunku do przeznaczonego budżetu, co może również wskazywać na konieczność większego nacisku na alokację większych środków w tym obszarze.

Nabory były ogłaszane na stronie 14 dni-przed każdym naborem. Dodatkowo istotne były spotkania z przyszłymi beneficjentami i doradztwo dla indywidualnych wnioskodawców w biurze LGD. Duży wpływ na jakość wniosków ma doradztwo, co pokazywały oceny wniosków przez instytucję rozpatrującą.

Analizując dane na temat ilości złożonych wniosków i podpisanych umów zwrócenia uwagi wymaga najpopularniejszy nabór - Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K) i równie popularny Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (K), w których to złożono po 13 wniosków. Zdarzały się również nabory z udziałem protestów wnioskodawców, opartych głównie o kwestię oceny ich wniosków. Największy udział protestów odnotował nabór Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K), w którym złożono ich 4. Protesty miały również wpływ na zmianę LSR opisywaną we wcześniejszej części raportu. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 14 Historia naborów

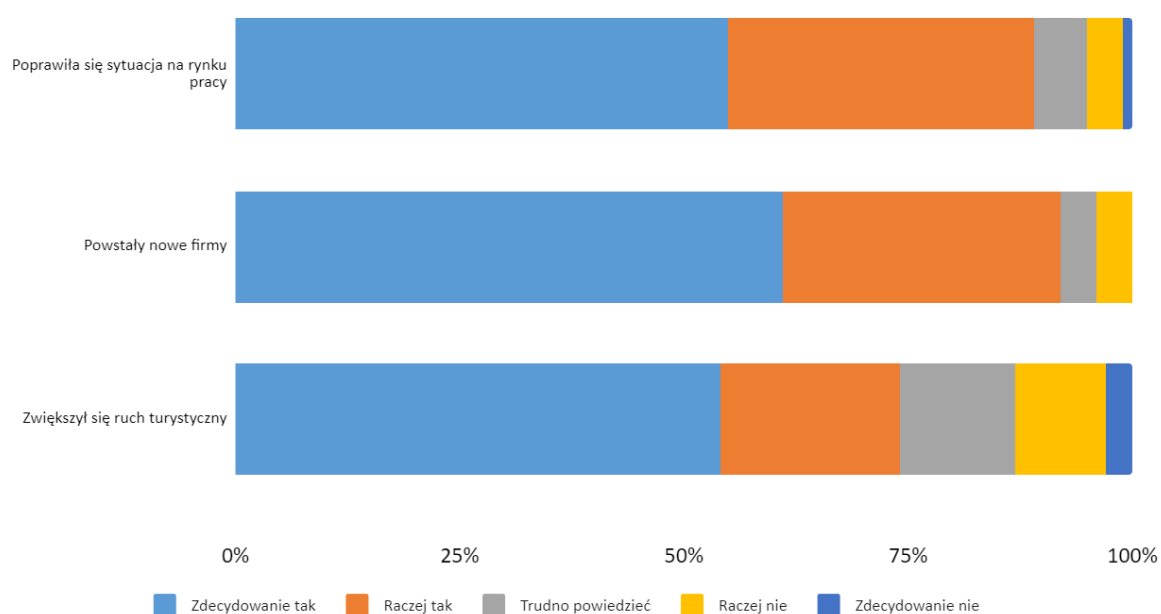
Data naboru od... do...	Przedsięwzięcie (w nawiasie wpisać K – konkurs, O – operacja własna, G – projekt grantowy)	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków (dotyczy wszystkich wniosków, również wykraczających poza limit)	Liczba podpisanych umów (w przypadku grantów, proszę podać liczbę umów z grantobiorcami)	Protesty złożone (w przypadku grantów – odwołania)	Protesty / odwołania uwzględnione (podane dane dot. protestów uwzględnionych przez LGD)
19-12-2016 - 17-01-2017	Wsparcie tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów lokalnych (K)	0	0	0	0	0
19-12-2016 - 17-01-2017	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (K)	6	5	4	0	0
20-12-2016 - 18-01-2017	Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K)	5	5	3	0	0
19-06-2017 - 11-07-2017	Infrastruktura rekreacyjno – turystyczna oraz usługi turystyczne (K)	6	6	4	0	0
19-06-2017 - 11-07-2017	Budowa lub przebudowa infrastruktury społeczno – kulturalnej (K)	4	4	2	0	0
19-06-2017 - 11-07-2017	Dziedzictwo lokalne (K)	2	2	1	0	0
19-06-2017 - 11-07-2017	Promocja LGD (K)	2	2	2	0	0
02-10-2017 - 23-10-2017	Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K)	12	12	6	0	0
02-10-2017 - 23-10-2017	Wsparcie tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów lokalnych (K)	0	0	0	0	0
04-10-2017 - 25-10-2017	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (K)	11	11	10	0	0
28-12-2017 - 25-01-2018	Projekty grantowe (G)	7	7	1	0	0

28-12-2017 - 25-01-2018	Projekty grantowe (G)	6	6	1	0	0
28-12-2017 - 25-01-2018	Projekty grantowe (G)	2	2	1	0	0
15-06-2018 - 28-06-2018	Wsparcie tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów lokalnych (K)	1	1	1	0	0
25-06-2018 - 24-07-2018	Projekty grantowe (G)	6	5	1	0	0
02-11-2018 - 15-11-2018	Infrastruktura rekreacyjno – turystyczna oraz usługi turystyczne (K)	1	1	1	0	0
28-12-2018 - 25-01-2019	Promocja LGD (K)	2	2	2	0	0
28-12-2018 - 25-01-2019	Dziedzictwo lokalne (K)	1	1	1	0	0
18-06-2019 - 02-07-2019	Budowa lub przebudowa infrastruktury społeczno – kulturalnej (K)	4	4	3	0	0
18-06-2019 - 02-07-2019	Dziedzictwo lokalne (K)	2	2	2	0	0
15-10-2019 - 29-10-2019	Infrastruktura rekreacyjno – turystyczna oraz usługi turystyczne (K)	3	3	3	0	0
16-10-2019 - 30-10-2019	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (K)	13	10	8	1	0
17-10-2019 - 31-10-2019	Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K)	13	12	5	4	0
28-12-2020 - 11-01-2021	Infrastruktura rekreacyjno – turystyczna oraz usługi turystyczne (K)	3	3	3	0	0
28-12-2020 - 11-01-2021	Budowa lub przebudowa infrastruktury społeczno – kulturalnej (K)	4	3	3	0	0
29-12-2020 - 12-01-2021	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej (K)	5	5	5	0	0
30-12-2020 - 13-01-2021	Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej (K)	6	6	3	1	0

System wskaźników pozwalał na dostarczenie odpowiednich informacji o realizacji LSR. Nie ma tutaj większych zastrzeżeń co do przyjętego systemu wskaźników. Wartości wskazywane dla niektórych wskaźników nie do końca mówią o bieżącym postępie realizacji LSR, jak np. wskaźniki związane z liczbą odwiedzających przy inwestycjach turystycznych. Są to wskaźniki rezultatu, ich stan będzie badany na przełomie 2022/2023, będzie można wtedy realnie podać ile osób odwiedziło daną inwestycję od jej powstania.

W ramach badania oceny wpływu realizowanej strategii i działań z niej wynikających jak również badania promocji tychże działań przebadano grupę 100 osób, mieszkańców LGD. W pierwszym badaniu zadano im pytanie o to czy dostrzegli zmiany w swojej gminie (aktualnie zamieszkiwanej) w ciągu ostatnich 5 lat dotyczące sytuacji na rynku pracy, powstania nowych firm i turystyki. Przytłaczająca większość, niemal 90 % (wliczając odpowiedzi Zdecydowanie tak i Raczej tak) dostrzegła poprawę sytuacji na rynku pracy i powstanie nowych firm. Zwiększenie się ruchu turystycznego na obszarze gminy również zostało odnotowane przez 75% ankietowanych, jednak pojawiło się tutaj więcej wątpliwości i odpowiedzi negatywnych. Szczegóły prezentuje poniższy wykres.

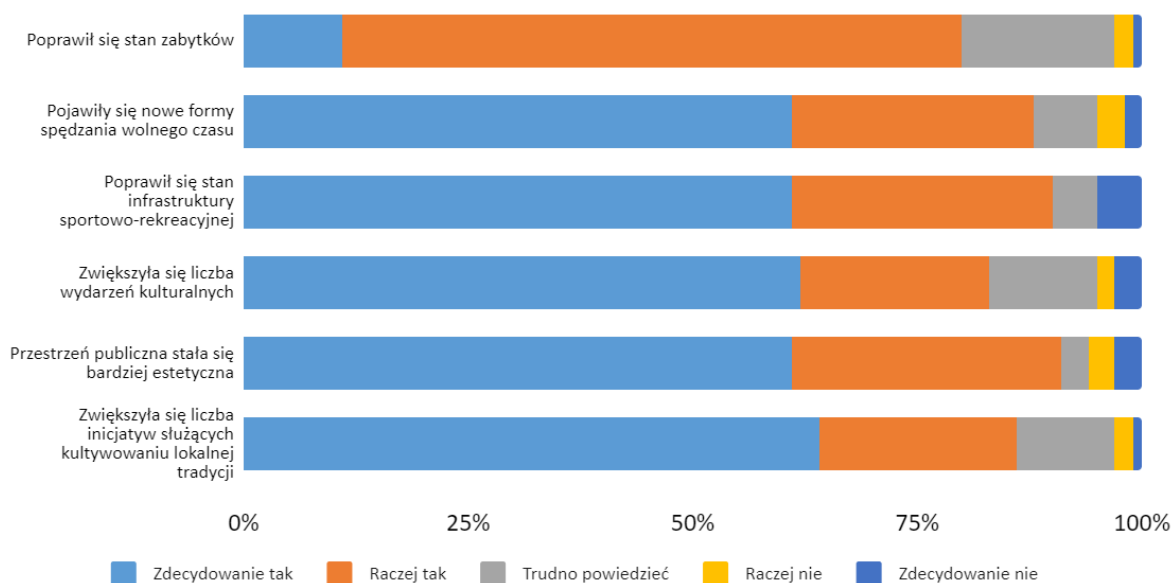
Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszyły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany? (N=100)

Wykres 6 Zmiany w gminach w ciągu ostatnich 5 lat

Kolejnym pytaniem na które odpowiadała ta sama grupa ankietowanych była kwestia wskazania zmian z listy zmian sugerowanych do jakich doszło na terenie gminy w ciągu ostatnich 5 lat. Również w tej ankiecie daje się zauważyć zdecydowaną przewagę osób dostrzegających zmiany pozytywne nad tymi którzy ich nie doświadczyli. Zauważyć warto, że niemal 90% ankietowanych stwierdziło, że przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna. Pozostałe odpowiedzi wskazuje poniższy wykres.

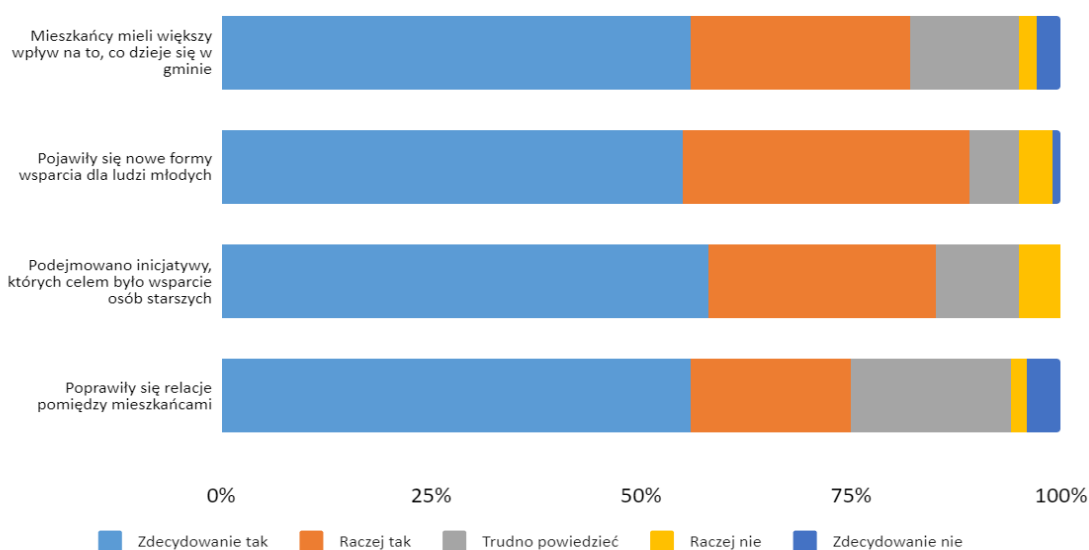
Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany? (N=100)

Wykres 7 Zmiany w gminach w obszarze kulturalno-sportowym

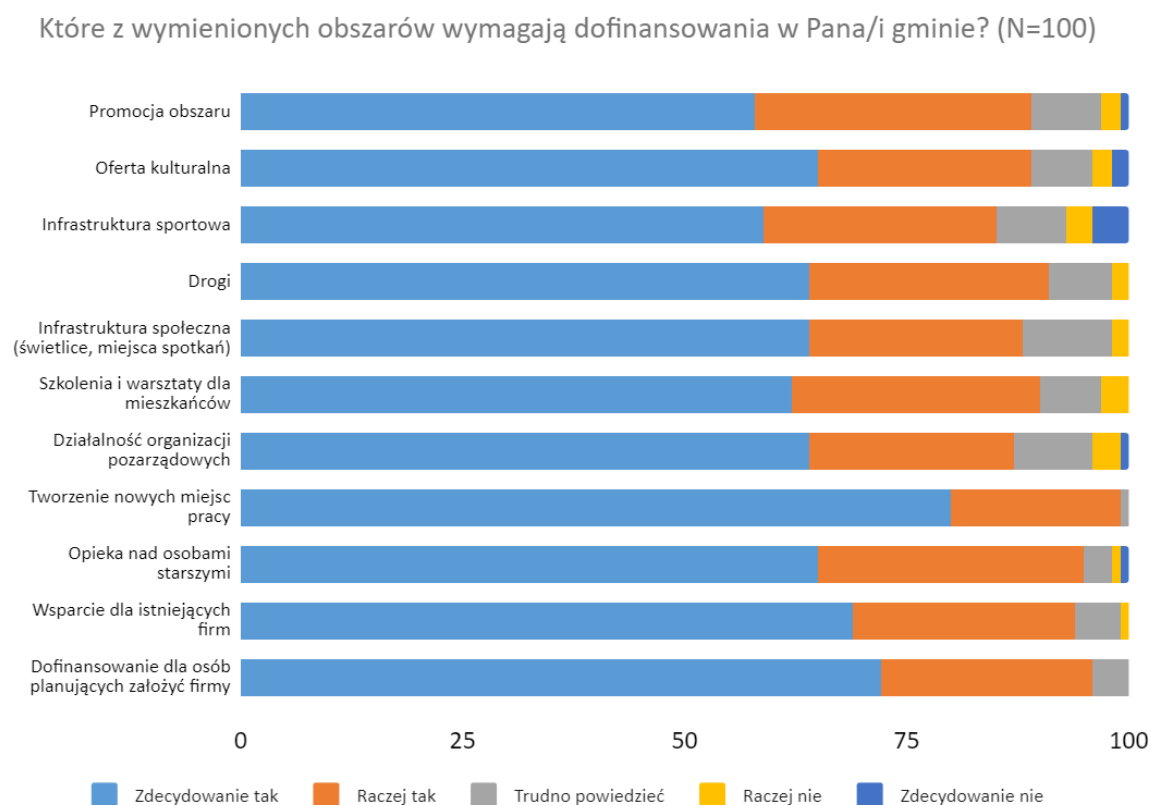
100 ankietowanych wskazywało również na zmiany w ciągu ostatnich 5 lat w zakresie aktywizacji i kapitału społecznego. Niemal 90% badanych dostrzegło pojawianie się nowych form wsparcia dla ludzi młodych. Nieco mniej odnotowano inicjatyw mających na celu wsparcie osób starszych. Wpływ mieszkańców na sytuację w gminie tj. działania podejmowane oraz poprawa relacji między mieszkańcami zebrały najmniej pozytywnych wskazań. Warto jednak odnotować, że i tak przeważały odpowiedzi pozytywne.

Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany? (N=100)

Wykres 8 Zmiany w zakresie kapitału społecznego

Ankietowani odpowiadali również na pytanie dotyczące obszarów wymagających dofinansowania w ich gminie, wskazując je z listy sugerowanych obszarów. Największą potrzebę dofinansowania, zdaniem badanych, wykazuje wsparcie przedsiębiorczości w postaci tworzenia nowych miejsc pracy jak również wsparcia w podejmowaniu działalności i rozwijania już istniejących. Duży nacisk ankietowani kładli również na opiekę nad osobami starszymi. Najmniej rekomendacji do dofinansowania otrzymał obszar infrastruktury działalności organizacji pozarządowych, jednak nadal odnotowano zdecydowaną przewagę wskazań pozytywnych nad negatywnymi. Szczegóły obrazuje poniższy wykres:

Wykres 9 Obszary wymagające dofinansowania

5.3. Realizacja planu działania (budżet)

Realizacja planu działania zdaniem pracowników LGD przebiegała bez większych problemów w przypadku budżetu. Środki były wydatkowane sukcesywnie, zaoszczędzone środki były przeznaczane na inne cele zgodnie z procedurami. Realizacja celu ogólnego I - Podniesienie standardu życia mieszkańców jest aktualnie na poziomie wydatkowania 61,17% z ogółu dostępnych w budżecie, zaś realizacja budżetu drugiego celu ogólnego - Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD to 69,77%. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Cele ogólne				Cele szczegółowe				Przedsięwzięcia						
Nazwa	Budżet w LSR [EUR]	Realizacja budżetu [EUR]	Realizacja budżetu [%]	Nazwa	Budżet w LSR [EUR]	Realizacja budżetu [EUR]	Realizacja budżetu [%]	Nazwa	Program / fundusz	Budżet w LSR [EUR]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
											Realizacja budżetu [EUR]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [EUR]	Realizacja budżetu [%]
Podniesienie standardu życia mieszkańców	1 401 246,08	857 171,02	61,17%	Rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej oraz wsparcie grup defaworyzowanych	1 148 750,00	722 698,82	62,91%	Wsparcie podejmowania działalności gospodarczej	PROW	481 250,00	307 424,51	63,88%	275 044,72	57,15%
								Wsparcie tworzenia lub rozwoju inkubatorów w przetwórstwa lokalnego produktów lokalnych	PROW	104 605,34	102 319,12	97,81%	102 319,12	97,81%
								Wsparcie rozwijania działalności gospodarczej	PROW	562 894,66	473 165,77	84,06%	345 334,98	61,35%

								zej						
				Poprawa stanu infrastruktury społecznej	252 496,08	134 472,20	53,26%	Budowa lub przebudowa infrastruktury społeczno – kulturalnej	PROW	252 496,08	209 425,78	82,94%	134 472,20	53,26%
Wzrost atrakcyjności i rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD	857 003,92	597 938,83	69,77%	Promocja walorów turystycznych obszaru	59 828,82	45 347,58	75,80%	Promocja LGD	PROW	59 828,82	55 994,49	93,59%	45 347,58	75,80%
				Zachowanie tradycji lokalnych, ochrona przyrody oraz podniesienie	319 212,65	293 027,78	91,80%	Projekty grantowe	PROW	136 949,01	136 949,01	100,00%	136 949,01	100,00%
								Dziedzictwo lokalne	PROW	150 763,64	112 757,65	74,79%	124 578,77	82,63%

				świadomości ekologicznej mieszkańców				Projekty współpracy	PROW	31 500,00	31 500,00	100,00%	31 500,00	100,00%
				Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz usług turystycznych	477 962,45	259 563,47	54,31%	Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna oraz usługi turystyczne	PROW	477 962,45	276 597,45	57,87%	259 563,47	54,31%
RAZEM											1 706 133,78	X	1 455 109,85	X
w tym PROW 2014 - 2020											1 706 133,78		1 455 109,85	

5.4. Projekty współpracy

LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebošnicy” realizowało z sukcesem również projekt współpracy. W tej perspektywie był to projekt „Turystyczny szlak dobrego smaku”, który skupiał się na promocji turystycznych walorów regionu oraz oferty turystycznej lokalnych firm. Wdrożenie projektu dostarczyło odbiorcom projektu (tj. mieszkańcom, przedsiębiorcom, turystom) zintegrowanej informacji pozwalającej na dotarcie do miejsc mało lub w ogóle wypromowanych, jeszcze nieodkrytych przez firmy i portale turystyczne, nietypowych ale posiadających potencjał dla rozwoju turystyki. Materiały wytworzone w projekcie miały zachęcić do podróżowania poza utarte szlaki turystyczne oraz odkrywania i zwiedzania nowych miejsc. Szczegóły projektu współpracy obrazuje poniższa tabela. Dodatkowo należy wspomnieć, że pracownicy biorący udział w projekcie oceniali jego realizację bardzo dobrze. Rekomendowali, że by utrzymać podobny kierunek projektów w przyszłości uznając, że pielęgnacja i promocja lokalnych tradycji jest najlepszym wyborem w odniesieniu do projektów współpracy.

Tytuł projektu (akronim projektu współpracy)				
„Turystyczny szlak dobrego smaku”				
Akronim projektu: TSDS				
Informacje o projekcie				
Data rozpoczęcia:	16.11.2018	Data zakończenia, jeśli została zakończona, lub aktualny etap:	30.11.2019	
Charakter projektu:	X krajowy	☐ międzynarodowy		
Czas trwania (planowanych) działań w miesiącach:	12 miesięcy	Całkowity budżet projektu (w zł):	931 000,00zł	
		Udział finansowy LGD w którym prowadzona jest ewaluacja (w zł):	126 000,00zł	
Kraje zaangażowane (dotyczy współpracy międzynarodowej)	Nie dotyczy	Liczba partnerów (w podziale na krajowych i zagranicznych)	Krajowych:	6
			Zagranicznych:	Nie dotyczy
Czy LGD, w którym prowadzona jest ewaluacja był partnerem wiodącym w tym projekcie współpracy?	☐ tak	X nie		
Opis projektu				
Proszę opisać korzyści dla: wzmocnienia kapitału społecznego, zachowania dziedzictwa lokalnego / rozwoju lokalnego / turystyki	Dla uczestników projektu	Projekt umożliwił zaprezentowanie swojej oferty turystycznej, poznania i nawiązania kontaktów z innymi lokalnymi firmami czy osobami, które mogą uzupełniać posiadaną ofertę dla turystów i mieszkańców. Zamiarem wszystkich partnerów projektu było wypracowanie spójnych narzędzi promocji regionu, tak aby mieszkańcy, przedsiębiorcy czy też turyści dysponowali łatwo dostępną i zintegrowaną informacją pozwalającą na dotarcie do miejsc mało wypromowanych, jeszcze nieodkrytych przez firmy i portale turystyczne, nietypowych ale posiadających potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. Wytworzone w ramach projektu materiały i narzędzia zachęcają do podróżowania poza utarte szlaki turystyczne oraz do odkrywania i zwiedzania nowych miejsc. Turystom goszczącym po raz pierwszy w regionie pozwalają na „smakowanie” autentycznej, lokalnej kultury, a tym którzy już byli na obszarze Wisły i Sanu ułatwiają odkrywanie go na nowo. Mieszkańcom regionu projekt pozwolił dostrzec niedoceniane na co dzień lokalne wartości składające się na tożsamość miejsca i wspólnoty opartej na kulturze i		

		historii. Dla lokalnych podmiotów okołoturystycznych projekt stał się szansą na zaistnienie w świecie promocji i reklamy, niezbędnej dla zaprezentowania swojej oferty turystycznej ale także poznania i nawiązania kontaktów z innymi lokalnymi firmami czy osobami, które mogą uzupełniać posiadaną ofertę dla turystów i mieszkańców.
	Dla osób poza projektem	Wdrożenie projektu TSDS dostarczyło odbiorcom projektu (tj. mieszkańcom, przedsiębiorcom, turystom) zintegrowanej informacji pozwalającej na dotarcie do miejsc mało lub w ogóle wypromowanych, jeszcze nieodkrytych przez firmy i portale turystyczne, nietypowych ale posiadających potencjał dla rozwoju turystyki. Materiały wytworzone w projekcie miały zachęcić do podróżowania poza utarte szlaki turystyczne oraz odkrywania i zwiedzania nowych miejsc. Turystom przebywającym po raz pierwszy miało pozwolić na „smakowanie” autentycznej, lokalnej kultury, a tym którzy już byli regionie Wisły i Sanu pozwala na odkrywanie go na nowo. Mieszkańcom regionu projekt pozwalał dostrzec niedoceniane na co dzień lokalne wartości składające się na tożsamość miejsca i wspólnoty opartej na kulturze i historii. Dla lokalnych podmiotów okołoturystycznych był szansą na zaistnienie w świecie promocji i reklamy, niezbędnej dla zaprezentowania swojej oferty gospodarczej w celu zwiększenia dochodów ze wzrostu sprzedaży dóbr i usług ale także poznania i nawiązania kontaktów z innymi lokalnymi podmiotami osobami, które mogą uzupełniać posiadaną ofertę dla turystów i mieszkańców. Projekt skupiał się na realizacji wzajemnie powiązanych i uzupełniających się zadań promujących region - obszaru działania partnerów projektu, którzy wykorzystując posiadane zasoby lokalnego dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, historycznego i materialnego zajmowali się budową wspólnej marki regionu pn. Turystyczny Szlak Dobrego Smaku. Efektom projektu jest opracowany „Turystyczny Szlak Dobrego Smaku” oparty o zasoby lokalnego dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, historycznego i materialnego. W przeciągu roku, dzięki środkom Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich powstały takie narzędzia promocji szlaku jak: • Organizacja i zamieszczenie w Internecie 12 pokazowych warsztatów kulinarnych prezentujących tradycyjne i lokalne dania regionalne; • Wykonanie 6 filmów promujących obszar LGD pn. „Smakuj region”. Filmy nie były tylko prostą relacją z przeprowadzonych na obszarze danego LGD warsztatów kulinarnych ale prezentowały najważniejsze elementy promujące dany obszar (zabytki, miejsca, atrakcje turystyczne, przyrodnicze, historyczne, itp.) wskazane przez daną LGD a stanowiące o jej atrakcyjności dla potencjalnych turystów. • Wirtualny „spacer” - materiał multimedialny promujący region w nowoczesny sposób i umożliwiający każdemu internaucie na wirtualne zwiedzanie. Ulokowanie w sieci prezentacji

		wirtualnego spaceru przyczyniło się do promocji szlaku kulinarno – turystycznego wśród mieszkańców nie tylko regionu, zachęcając jednocześnie do zwiedzania również i w „realu”; • Kolorowanki dla dzieci o atrakcjach kulinarno – turystycznych Regionu Wisły i Sanu. Atrakcyjna forma publikacji zawierająca ilustracje kluczowych atrakcji obszaru 6 Lokalnych Grup Działania w sposób łatwy, przyjemny i zrozumiały zapoznały dzieci z tym, co mogą zwiedzić w regionie i okolicach w których dorastają. Publikacja była nieodpłatnie dystrybuowana. • Gra planszowa edukacyjna o atrakcjach. Gra służy przede wszystkim promocji szlaku kulinarno – turystycznego wśród mieszkańców (młodszych i starszych) obszaru - partnerów projektu współpracy. Gra planszowa jest prostą grą typu klasycznego wyścigu i przeznaczona jest dla 2-4 graczy, którzy rywalizują w zakresie wiedzy o regionie i tym samym pozwala na edukację, promocję i zachęca do zwiedzania bliższej i dalszej okolicy; • Klasyczna mapa z zaznaczeniem kulinarno – turystycznych atrakcji regionu. Opracowana mapa prezentuje region jako obszar zintegrowany, dysponujący uzupełniającą się ofertą turystyczną, umożliwiającą nie tylko na jednodniowe zwiedzanie ale dłuższe, weekendowe pobyty, wskazujące na różnorodność miejsc do odwiedzenia czy skorzystania z oferty aktywnego wypoczynku. • Album kulinarno – turystyczny Regionu Wisły i Sanu. Celem wydania albumu było zbilansowanie zasobów i promocja produktów utworzonego szlaku. Album zawiera istotne informacje przedstawiające w powiązany ze sobą sposób zasoby kulinarno – turystyczne, producentów żywności, produkty lokalne i tradycyjne jakie występują na obszarze projektu współpracy, atrakcje historyczne, przyrodnicze, materialne. Album w sposób pełny opisuje te atrakcje, które znalazły się w innych produktach projektu takich jak np.: filmy, warsztaty kucharskie „cudne gotowanie”, kolorowanka, gra planszowa, wirtualny spacer, tablica informacyjna.
Proszę opisać, jakie projekt wykorzystuje zasoby przyrodnicze, historyczne, produktów lokalnych, kulturowych, turystycznych, inne	Przyrodnicze	Tak (rezerваты i pomniki przyrody i turystyczne atrakcje przyrodnicze)
	Historyczne	Tak (zabytki, miejsca pamięci)
	Produkty lokalne	Tak (lokalne produkty tradycyjne, lokale restauracje, i inne punkty, w których dostępne są lokalne produkty kulinarne)
	Kulturowe	Tak (cykliczne imprezy kulturalne, organizacje pozarządowe kultywujące lokalne tradycje)
	Turystyczne	Tak (agroturystyka, hotele, lokalne atrakcje turystyczne)
	Inne, jakie?	Nie dotyczy

Czy projekt dotyczył (angażował) grup/y defaworyzowanych/ej (wymienić jakie)	1. Projekt nie dotyczył grup defaworyzowanych 2. ... 3. ...	
Proszę opisać innowacyjność projektu (jeśli dotyczy)	Projekt współpracy TSDS wdrażał zadania, które dla partnerów i środowiska w jakim działają miały charakter innowacyjny. Dotyczyło to metody planowania i wdrażania (partycypacyjny charakter inicjatyw) oraz produktów, które w PW były wypracowywane. Tym samym PW wpisywał się cel przekrojowy PROW „Innowacje”.	
Proszę opisać trwałość efektów projektu	Projekt był projektem / operacją o charakterze nieinwestycyjnym.	
Osiągnięte wskaźniki	Nazwa wskaźnika	Liczba
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1
	Liczba projektów skierowanych do grup docelowych	1
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	Zakładane – 4 Osiągnięte - 6
Inne uwagi dotyczące projektu	Brak	

5.5. Działalność biura LGD

Ważną kwestią wymagającą analizy jest realizacja planu komunikacji. Celem prowadzenia działań komunikacyjnych jest zapewnienie jak najszerzego udziału społeczności lokalnej we wdrażaniu LSR i stworzenia warunków uczestnictwa każdej osobie. Efektywne i pełne zaangażowanie lokalnej społeczności we wdrażanie LSR wymaga zapewnienia dostosowanej do potrzeb komunikacji i temu celowi służy właśnie plan komunikacji. Określa on podstawowe cele działań komunikacyjnych, a także środki przekazu i grupy docelowe. Celem głównym planu komunikacji LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebošnicy” jest zbudowanie spójnego i pozytywnego wizerunku LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebošnicy”, będącej realizatorem LSR na lata 2016-2023 wśród ogółu jej mieszkańców oraz rozpowszechnianie informacji o możliwościach wsparcia przewidzianych w LSR, wśród potencjalnych Beneficjentów, którzy będą mogli ubiegać się o przyznanie dotacji w ramach Funduszy Europejskich.

Jako cele szczegółowe uznano: informowanie i wspieranie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR (1), budowanie pozytywnego wizerunku LSR (2) oraz aktywizowanie społeczności lokalnych, w szczególności grup defaworyzowanych (3). W celu realizacji wyżej określonych celów szczegółowych dokonano szczegółowej analizy i przypisano im działania komunikacyjne zaprezentowane w poniższej tabeli:

Działanie komunikacyjne	Nazwa wskaźnika	Docelowa wartość wskaźnika	Wartość wskaźnika osiągnięta na dzień:					
			31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.12. 2021
Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR – działania informacyjne	Ogłoszenia w telewizji lokal. obejm. obszar LGD	2	1	2	2	2	2	2
	Organizacja konferencji prasowej	2	1	2	2	2	2	2
	Artykuły na stronie internetowej LGD oraz gmin z LGD	4	2	4	4	4	4	4
	Ogłoszenia, plakaty informacyjne na tablicach informacyjnych w instytucjach publicznych	2	1	2	2	2	2	2
	Materiały informacyjne w prasie obejmującej obszar LSR	2	1	2	2	2	2	2
	Ulotki informacyjne dystrybuowane na obszarze LGD.	2	1	2	2	2	2	2
Kamp informacyjna nt. głównych założeń LSR– kontakt bezp.	Informacje na portalach społecznościowych	2	1	2	2	2	2	2
Kampanie informacyjne dotyczące zasad aplikowania zgodnie z	Ogłoszenia w lokalnej telewizji kablowej obejmującej zasięgiem obszar LGD	2	1	2	2	2	2	2

regulaminem konkursów w ramach LSR	Artykuły na stronie internetowej LGD oraz gmin z LGD	2	1	2	2	2	2	2
	Organizacja konferencji prasowych	2	1	2	2	2	2	2
Kampanie informacyjne dotyczące zasad aplikowania zgodnie z regulaminem konkursów w ramach LSR	Ogłoszenia, plakaty informacyjne na tablicach informacyjnych w instytucjach publicznych.	4	1	2	3	4	4	4
	Materiał informacyjny w prasie obejmującej obszar LSR.	4	1	2	3	4	4	4
	Ulotki informacyjne dystrybuowane na obszarze LGD	4	1	2	3	4	4	4
	Informacje na portalach społecznościowych	4	1	2	3	4	4	4
	Powołanie punku informacyjnego w biurze LGD	4	1	2	3	4	4	4
Badanie satysfakcji wnioskodawców dot. świadczonej przez LGD pomocy	Ankiety oceniające poziom satysfakcji z działań informacyjnych i doradczych	120	0	41	81	123	123	123
Kampania promocyjna wspierając realizację celu ogólnego I LSR	Kampanie informacyjne	2	1	2	2	2	2	2
	Informacja publiczna	2	2	2	2	2	2	2
	Szkolenia, seminaria, konferencje, warsztaty tematyczne	4	1	4	4	4	4	4
	Spotkania bezpośrednie	2	10	2	2	2	2	2

	Porady indywidualne	20	1	20	20	20	20	20
	Spotkania w siedzibach PUP	2	2	2	2	2	2	2
	Spotkania w szkołach	4	20	4	4	4	4	4
	Doradztwo indywidualne pracowników Biura LGD	40	2	40	40	40	40	40
	Informacja na gminnych spotkaniach organizacji pozarządowych	4	1	4	4	4	4	4
	Szkolenia dla grupy defaworyzowanej	2	2	2	2	2	2	2
	Informacje na gminnych spotkaniach z sołtysami	4	1	4	4	4	4	4
Kampania promocyjna wspierająca realizację celu ogólnego II LSR	Kampanie informacyjne i promocyjne z użyciem dostępnych mediów	3	1	2	3	3	3	3
	Materiały promocyjne	3	1	2	3	3	3	3
	Szkolenia, warsztaty temat.	3	2	2	3	3	3	3
	Imprezy promujące region i produkty lokalne	6	1	4	6	6	6	6
	Wydarzenia turystyczne	3	1	2	3	3	3	3
Kampania informacyjna dot. wdrażania LSR	Artykuły na stronie internetowej LGD	3	0	0	0	0	1	2

W ramach funkcjonowania LGD istotne miejsce zajmowała kwestia doradztwa. Sesje doradztwa były świadczone w dwóch formach: sesji indywidualnych w biurze LGD oraz doradztwa udzielanego telefonicznie. Największe zainteresowanie doradztwem było związane z początkiem perspektywy funkcjonowania LGD tj. w roku 2016 i 2017, ale przez cały okres funkcjonowania doradztwo stanowiło istotne zadanie biura LGD.

Tabela 15 Doradztwo w ramach biura LGD

	Dane na dzień					
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa w biurze	50	125	41	48	6	9
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa udzielonych telefonicznie	35	72	38	46	34	38
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa mailowo/ przez Internet						
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa (suma wierszy powyżej)	85	197	79	94	40	47

Istotną kwestią w działalności LGD są szkolenia. W czasie analizowanej perspektywy przeprowadzono ich bardzo dużo. Dotyczyły wszelkich wiadomości niezbędnych do prawidłowej realizacji LSR, w tym przygotowania do wdrażania LSR, procedur wyboru oraz oceny wniosków czy ewaluacji i monitorowania. Zwracano również uwagę na zróżnicowanie szkoleń w ramach projektu, jako najbardziej przydatne wskazano te oparte o praktycznych zagadnieniach związanych z pracą w LGD jak praca z beneficjentem, wymogi dokumentowe. Najbardziej przydatne szkolenia były związane z szkoleniami w których uczestniczyło wiele LGD. Była to okazja do nawiązywania nowych kontaktów ale i podzielenia się problemami czy też nabytą wiedzą przy ich rozwiązywaniu.

Szkolenia pracowników LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021

Tabela 16 Szkolenia pracowników LGD

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych pracowników LGD
25-26.09.2016	Przygotowanie wniosków o przyznanie pomocy na operacje w ramach poddziałania 19.2 Wspieranie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020	LGD Nasze Bieszczady	2
14-16.11.2016	Biznesplan dla operacji związanych z podejmowaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej	CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie	2
25-26.01.2017	Podniesienie kompetencji w zakresie oceny formalnej wniosków w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, ze szczególnym naciskiem na weryfikację biznesplanów i dokumentacji technicznej projektów inwestycyjnych	FAOW	1
14.03.2017	Podniesienie kompetencji, w tym praktycznych umiejętności w zakresie prowadzenia przez LGD doradztwa dla wnioskodawców i skutecznej komunikacji ze społecznością lokalną, a także wypracowanie skutecznych metod komunikacji ze społecznością lokalną dla wzmocnienia roli LGD w środowiskach lokalnych.	FAOW	2
8-9.05.2017	Podniesienie kompetencji w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	FAOW	2
18-19.05.2017	Przygotowanie wniosków o przyznanie pomocy na operacje w ramach poddziałania 19.2 Wspieranie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020; przygotowanie wniosków o przyznanie pomocy w ramach poddziałania 19.3 "Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania" objętego PROW NA LATA 2014-2020 oraz analiza procedury odwoławczej w ramach wsparcia, o którym mowa w art. 35 ust. 1 lit. B rozporządzenia nr 1303/2013, w tym w ramach poddziałania 19.2 "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach LSR" objętego PROW 2014-2020	LGD Nasze Bieszczady	2

22-24.05.2017	Projekty grantowe - metodyka zarządzania procesem realizacji oraz ewaluacji procedur grantowych w LSR	CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie	2
30.05.2017	Administrowanie Danymi Osobowymi w Lokalnych Grupach Działania	NEA System Rozwiązania Informatyczne	3
7-9.06.2017	Plan komunikacji w LSR - ewaluacja oraz metodyka relacji z uwzględnieniem roli doradztwa dla wnioskodawców	CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie	1
09-10.10.2017	Szkolenie organizowane przez Urząd Marszałkowski- Czarna k. Ustrzyk	UMWP	2
19.04.2018	Ochrona danych osobowych w stosunkach pracy i zmiany w prawie pracy w 2018 r. - jakie reguły przetwarzania danych osobowych pracowników należy przestrzegać w świetle obecnych i nadchodzących zmian w tym zakresie (RODO)	Centrum Szkoleń Specjalistycznych	1
27-29.06.2018	Ochrona danych osobowych w 2018 roku zgodnie z RODO	CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie	2
14-15.11.2018	„Zasady funkcjonowania LGD analiza dokumentów wewnętrznych stowarzyszenia, wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej”.	LGD Nasze Bieszczady	2
26-27.11.2018	"Organizacje wiejskie w procesie stanowienia prawa" Szkolenie podstawowe - moduł drugi	FAOW	2
28.11.2018	"Organizacje wiejskie w procesie stanowienia prawa" Szkolenie praktyczne podnoszące kompetencje cyfrowe	FAOW	2
28.02- 01.03.2019	Szkolenie organizowane przez Urząd Marszałkowski - Siedliska k. Rzeszowa	UMWP	2
13-14.06.2019	„Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem rozwoju Obszarów wiejskich na lata 2014-2020; Zasady monitoringu i ewaluacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność, Animacja oraz integracja środowiska lokalnego - rozwój partycypacji społecznej”.	LGD Nasze Bieszczady	2
11-13.09.2019	Wizyta studyjna na obszarze działania LGD Zielony Pierścień oraz LGD Krainy wokół Lublina	KSOW/LGD Nasze Bieszczady	1

11-13.10.2019	Wpływ pozyskiwania środków finansowych oraz poszerzenia współpracy z lokalnymi podmiotami na rozwój organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich	Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego	1
17.12.2019	Szkolenie dla przedstawicieli LGD w zakresie przeprowadzenia ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	1
20.02-21.02.2020	Szkolenie organizowane przez Urząd Marszałkowski - Ruda Różaniecka	UMWP	2
08.08.2020	Ewaluacja jako narzędzie rozwoju Organizacji pozarządowej (online)	Fundacja Akademia Organizacji Obywatelskich, na platformie e-learningowej Kursodrom	1
09.10.2020	Szkolenie organizowane przez Urząd Marszałkowski (online)	UMWP	1
27.11.2020	Zarządzanie i działania w małej LGD (online)	CDR w Brwinowie Oddział w Poznaniu	2
14.12.2020	"Rozwój FAOW, czyli wzmacniamy głos pozarządowej wsi. Perspektywa rozwoju obszarów wiejskich (online)	FAOW	1
25.01-01.03.2021	A new rural scenario: SDGs, 2030 Agenda and Leader	Spanish Network for Rural Development, szkolenie online	1
9-11.06.2021	Szkolenie dla lokalnych grup działania z Województwa Podkarpackiego: zasady monitoringu i ewaluacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność; Smart Villages, krótkie łańcuchy dostaw żywności; animacja oraz integracja środowiska lokalnego- rozwój partycypacji społecznej; zasady funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w obecnym i przyszłym programowaniu	LGD Nasze Bieszczady	1
8-11.07.2021	Budowa platformy współpracy międzynarodowej pomiędzy lokalnymi grupami działania, w celu wymiany wiedzy w zakresie produkcji i sprzedaży produktów lokalnych oraz promocji obszarów Wiejskich" - wyjazd studyjny na Węgry	KSOW/LGD Nasze Bieszczady	1

9-10.09.2021	Szkolenie dla przedstawicieli LGD z terenu województwa podkarpackiego: stan wdrażania 19.2; bieżące sprawy związane z realizacją LSR; rozliczenie i wypłata środków na funkcjonowanie; zasady funkcjonowania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich; informacje związane z nową perspektywą; możliwe obszary działania LGD w ramach „Funduszy europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027; dobre praktyki realizacji projektów finansowanych poza PROW 2014-2020	UMWP	1
05.10.2021	Szkolenie z zakresu koncepcji Smart Village w ramach działania LEADER”	KSOW szkolenie online	1
18-20.10.2021	Szkolenie dla przedstawicieli lokalnych grup działania z Województwa Podkarpackiego: zasady monitoringu i ewaluacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność, smart villages, krótkie łańcuchy dostaw żywności; animacja oraz integracja środowiska lokalnego- rozwój partycypacji społecznej; zasady funkcjonowania Lokalnych Grup Działania w obecnym i przyszłym programowaniu; ewaluacja i monitoring; stan wdrażania LSR- dokumenty programowe; zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność” wdrażanie LSR w obecnym i przyszłym programowaniu	LGD Nasze Bieszczady	1
21.23.10.2021	Szkolenie dot. Smart Village w ramach projektu Instytucjonalnego "Rozwój FAOW - czyli wzmacniamy głos pozarządowej wsi"	FAOW	1
15-16.11.2021	Szkolenie dla Lokalnych Grup Działania z Województwa Podkarpackiego: omówienie zasad wdrażania wielofunduszowych Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2014-2020 warsztaty prowadzone przez Stowarzyszenie Suwalsko- Sejeńska LGD która w obecnej perspektywie finansowana wdrażanie wielofunduszowe LSR.	Podkarpacka Sieć LGD	2
03.12.2021	WEBINAR upowszechniający partycypacyjny model tworzenia koncepcji Smart Village	Fundacja Felicitatem	1

Szkolenia członków organów LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.12.2021 (proszę wpisać datę aktualizacji danych)

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych członków zarządu	Liczba przeszkolonych członków rady
21.02.2017	Szkolenie dla rady programowej - praca rady i ocena wniosków	LGD Stowarzyszenie "Region Sanu i Trzebońnicy"		10
30.05.2017	Ochrona Danych Osobowych w Lokalnych Grupach Działania	NEA System Rozwiązania Informatyczne	2	12
10.01.2018	Zasady oceny i wyboru projektów do finansowania - granty	Marzena Cieślak		9
11-13.09.2019	Wizyta studyjna na obszarze działania LGD Zielony Pierścień oraz LGD Krainy wokół Lublina	KSOW/LGD Nasze Bieszczady	2	2
05.12.2019	Zasady oceny i wyboru operacji w ramach Strategii rozwoju lokalnego oraz procedura odwoławcza	LGD Stowarzyszenie "Region Sanu i Trzebońnicy"		8
01.02.2021	Zasady oceny i wyboru operacji w ramach Strategii rozwoju lokalnego oraz procedura odwoławcza	LGD Stowarzyszenie "Region Sanu i Trzebońnicy"		7

W zakresie doradztwa w opinii pracowników LGD przekładało się ono na wysoki stopień jakości wniosków składanych w ramach naborów. Wnioskodawcy chętnie korzystali z doradztwa. Na pewno należy uznać, że jest to konieczna i niezbędna rola LGD i bez takiej pomocy wnioskodawcy mieliby znaczne trudności przy przejściu wymaganych procedur dla uzyskania finansowania czy realizacji innych działań.

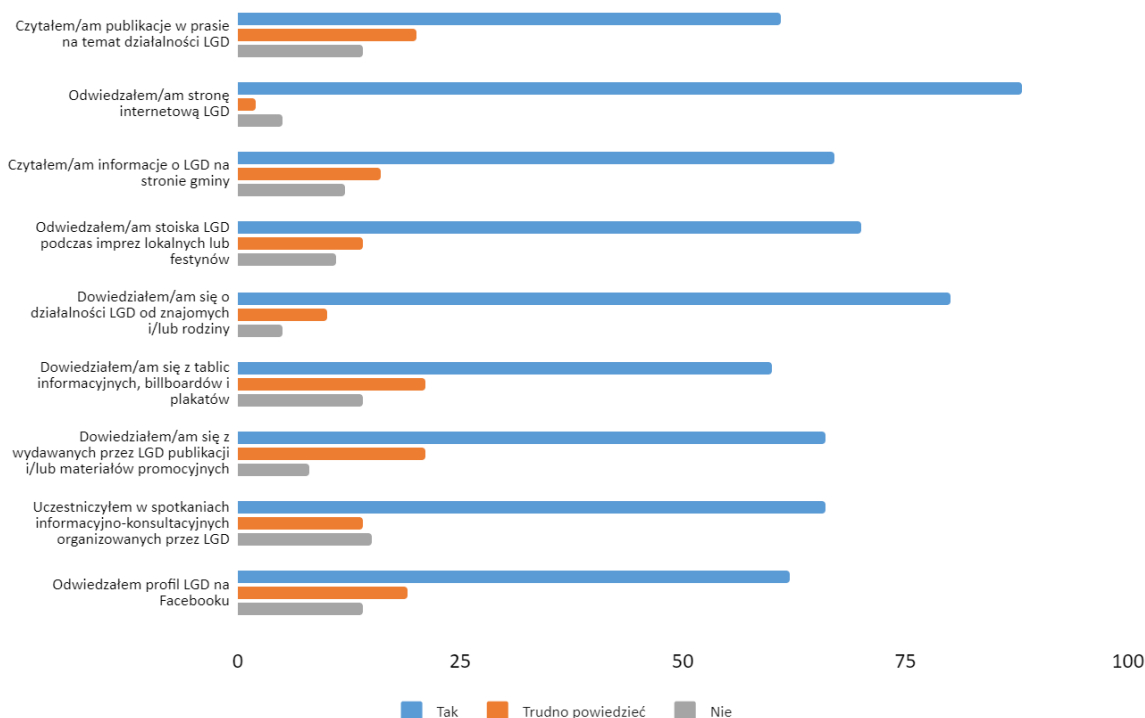
Odnosząc się do planu komunikacji pracownicy LGD wskazywali, że realizacja jego celów przebiegała bez problemów. Był bardzo intensywny, zwłaszcza w zakresie spotkań konsultacyjnych i informacji medialnych (udzielane wywiady, wystąpienia medialne etc.). Najlepszym kanałem informacji była strona internetowa LGD, na której dostępne były wszystkie potrzebne informacje i dokumenty.

W przyszłości nacisk, zdaniem pracowników biura LGD, powinien być położony na spotkania konsultacyjne dla mieszkańców (grupowe), które oprócz wartości informacyjnej służą również za okazję do integracji mieszkańców.

Warto zaznaczyć, że w ocenie Zarządu i Rady LGD praca biura była oceniana zarówno przez nich jak i przez beneficjentów bardzo dobrze. Biuro starało się dopasowywać swoje formy pracy i pomocy do konkretnego zapotrzebowania danej osoby, tak by pomoc była jak najbardziej zindywidualizowana i była realnym wsparciem. W zakresie współpracy pomiędzy organami LGD i pracownikami nie stwierdzono uchybień.

Plan komunikacji został również poddany ewaluacji poprzez badania ankietowane odbiorców działań. Grupa ankietowana liczyła 100 osób. Ankietowani mogli wybrać odpowiedzi z którymi zgadzają się, nie zgadzają się bądź trudno im odpowiedzieć jednoznacznie. Pierwszym pytaniem zadawanym badanym było pytanie o to w jaki sposób docierały do nich informacje o działaniach LGD. Badanie jasno pokazuje, potwierdzając tym samym odczucia pracowników, że głównymi kanałami informacyjnymi są strona internetowa LGD. Z kolei najmniej wartościowym kanałem były tablice informacyjne i plakaty, co można jednak tłumaczyć panującą pandemią i ograniczeniem wydarzeń ogólnodostępnych co przekładało się również na mniejszą liczbę plakatów wydawanych przez LGD.

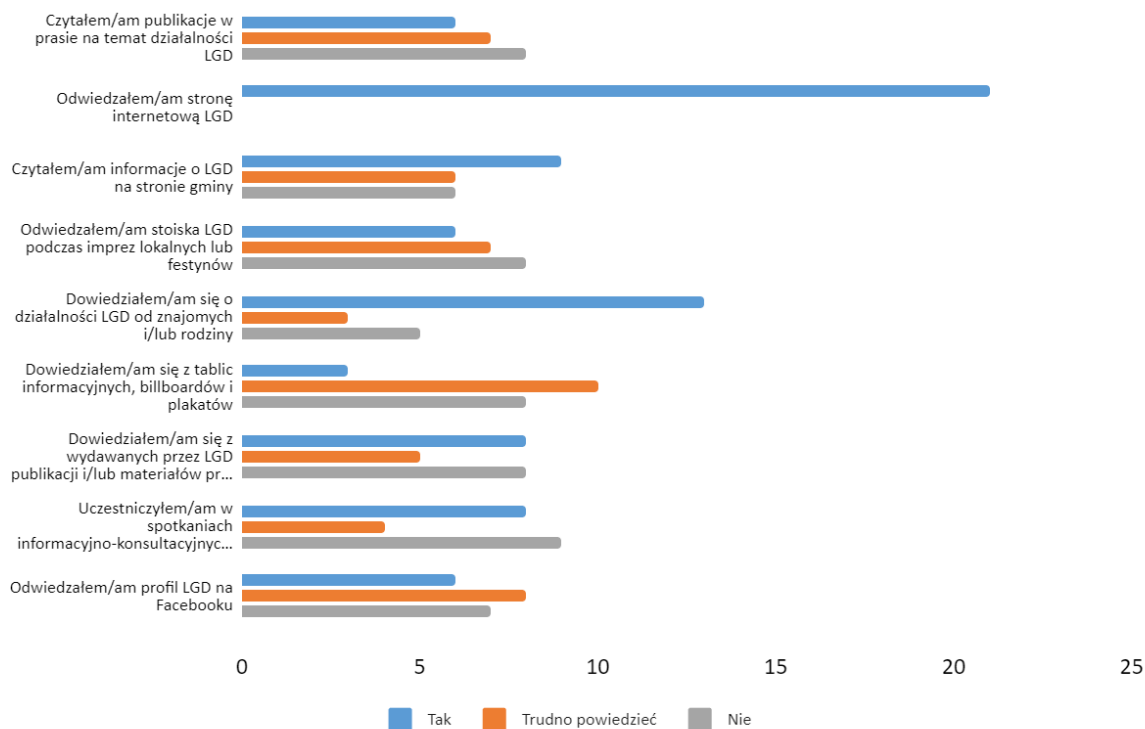
W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące LGD? (N=100)

Wykres 10 Źródła informacji dotyczące LGD

Grupa 21 ankietowanych beneficjentów była poddawana dalszemu badaniu w kwestiach dotyczących funkcjonowania LGD zwłaszcza w zakresie informacji i promocji działań. Ankietowanych zapytano w jaki sposób docierały do nich informacji o naborach wniosków. Znowu wyraźną dominację widać w zakresie strony internetowej LGD. Istotnym kanałem komunikacji były również informacje od znajomych i rodziny. Brak zainteresowania widać było w kontekście stoisk LGD, aczkolwiek wytłumaczeniem może być brak wydarzeń umożliwiających prezentację stoisk z powodu pandemii.

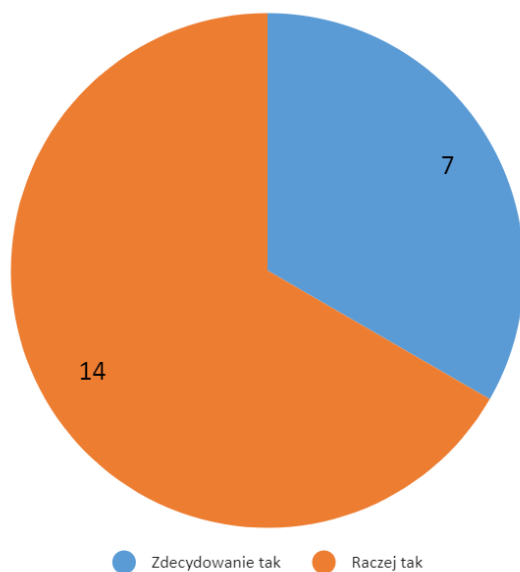
W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w LGD? (N=21)

Wykres 11 Źródła informacji o naborach wniosków

21 beneficjentów oceniło również stopień poinformowania o możliwościach pozyskania środków. Wszyscy uznali, że byli wystarczająco poinformowani. 14 osób zaznaczyło odpowiedź raczej tak, zaś 7 uznało, że LGD zdecydowanie wystarczająco informowała o możliwościach pozyskania środków.

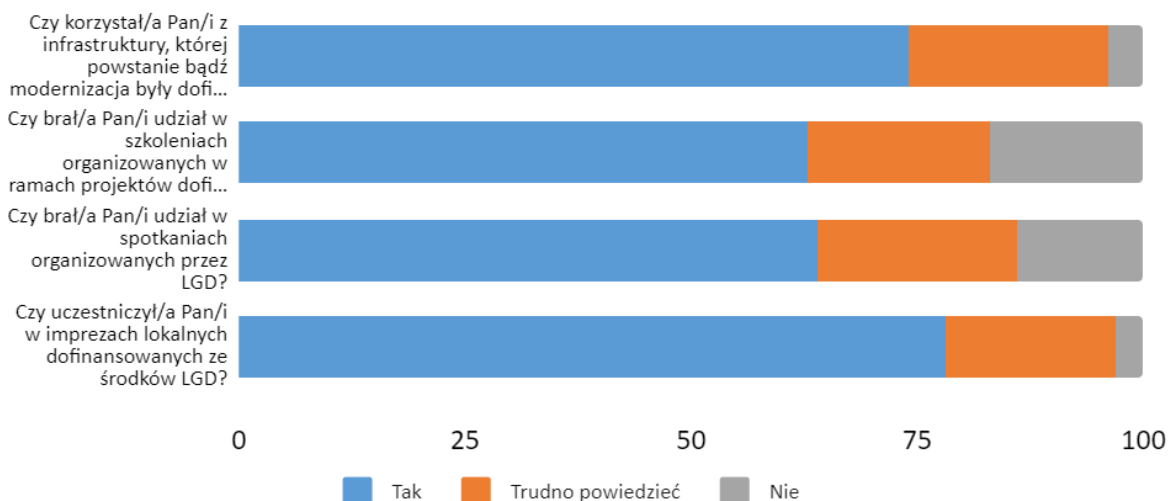
Czy LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków? N=21

Wykres 12 Ocena stopnia informowania o możliwościach pozyskania środków

Grupę 100 badanych mieszkańców zapytano również o korzystanie z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD na terenie ich gminy zamieszkania. Niemal 100% badanych wskazało, że korzystało z infrastruktury dofinansowania z środków LGD. Prawie tak samo liczna była grupa osób uczestniczących w imprezach lokalnych dofinansowywanych przez LGD. Najmniej osób skorzystało z szkoleń organizowanych przez LGD lub dofinansowanych przez LGD. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

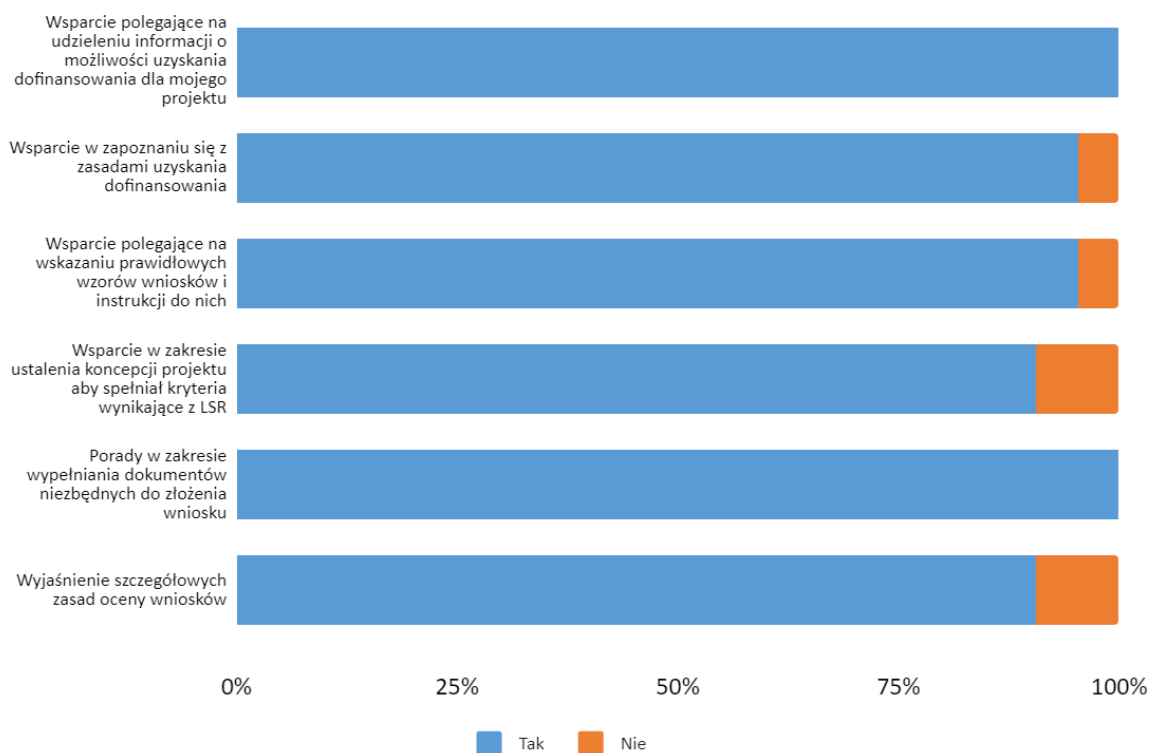
Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD funkcjonujące na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? (N=100)

Wykres 13 Ocena efektów działań LGD

Beneficjenci udzielili również odpowiedzi w zakresie porad udzielanych przez LGD w trakcie procesu wnioskowania. Wszyscy ankietowani korzystali z wsparcia w zakresie informacji o naborze, zdecydowana większość konsultowała również możliwość uzyskania dofinansowania dla ich koncepcji projektowej. Najmniej badanych skorzystało z wsparcia przy dostosowaniu koncepcji projektu do LSR.

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? (N=21)

Wykres 14 Zakres wsparcia ze strony LGD podczas składania wniosku

Oceniając wsparcie udzielone beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji badani beneficjenci w zdecydowanej większości ocenili wsparcie otrzymane pozytywnie. Brak tutaj wskazań negatywnych bądź wątpliwości beneficjentów, co pokazuje, że proces wsparcia był przez nich wysoko oceniany i nie mieli co do niego większych zastrzeżeń.

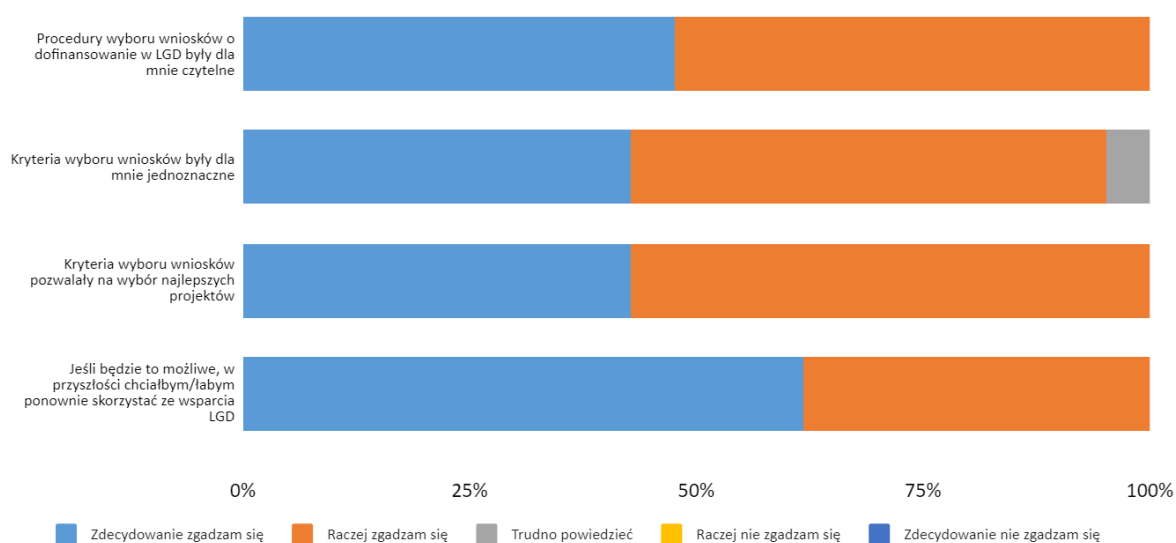
Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji								
		Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie	N
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	11	10	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	10	11	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	12	9	0	0	0	0	21

Etap realizacji operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	11	10	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	12	9	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	14	7	0	0	0	0	21
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	14	7	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	14	7	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	16	5	0	0	0	0	21

Wykres 15 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD

W ostatnim badaniu 21 ankietowanych beneficjentów oceniało stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Procedury oceniano jako czytelne, kryteria naboru jako jednoznaczne i pozwalające na wybór najlepszych projektów. Wszyscy ankietowani zadeklarowali chęć skorzystania z wsparcia LGD w przyszłości. Niewielkie zastrzeżenia pojawiły się jedynie w przypadku kryteriów zastosowanych w ramach naboru.

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD (N=21)

Wykres 16 Ocena procesu składania i realizacji projektów przy wsparciu LGD

Rozdział 6 Odpowiedzi na pytania badawcze.

6.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

W zakresie oceny wpływu na główny cel LSR należy rozpocząć od samej koncepcji leżącej przy pracach strategiczno-koncepcyjnych. Strategia była oddolnie opracowana, więc jej cele były tak dobrane by przyczyniać się do poprawy życia mieszkańców i zaspokajać ich potrzeby. Przedsięwzięcia odpowiadały na ich konkretne potrzeby.

Wybierane projekty przyczyniają się do osiągnięcia celu i wskaźników w wysokim stopniu. Projekty odpowiadały na potrzeby społeczne, co było doceniane przez same społeczeństwo. Wydarzenia przyczyniły się integracji społecznej zwłaszcza poprzez zapewnienie bogatej oferty różnorodnych inicjatyw. Zróżnicowanie potrzeb gmin było dość duże. W niektórych gminach duży nacisk był położony na obszar senioralny i wyznacza to też kierunek działań w przyszłości. Inne gminy większy nacisk kładą na zajęcia pozalekcyjne i zajęcia z młodzieżą oraz dziećmi.

6.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

LSR przełożyło się również na bardzo duży wpływ na rozwój i powstawanie kapitału społecznego. Już w kontekście samego procesu naborów widać było zauważalny wpływ na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego – potencjalni beneficjenci nawiązywali nowe kontakty i sieciowali się w celu skorzystania z dostępnych środków i złożenia wniosków projektowych. Korzyści z kapitału społecznego dotyczą rozmaitych obszarów i w tym aspekcie można wskazać choćby zmniejszenie nierówności społeczno-ekonomicznych, integrację z szerszą zbiorowością czy też większe zaangażowanie w rozwiązywanie problemów społecznych. Bardzo dużo grantów było udzielanych dla organizacji społecznych angażujących OSP, KGW i grupy mieszkańców. Umożliwiło to poprawę ich warunków funkcjonowania: warunki infrastrukturalne, wyposażenie. Wiele osób zostało zaktywizowanych przez NGOsy w ramach otrzymanych dotacji i pomocy ze strony LGD, co było widać chociażby przez monitoring wydarzeń organizowanych przez organizacje pozarządowe na terenie LGD.

W zakresie wniosków i rekomendacji bazujących na doświadczeniach realizacyjnych należy utrzymać działania z tej perspektywy z uwagi na fakt, że bardzo dobrze się sprawdziły. Nawet granty w stosunkowo niewielkich kwotach są ważne dla liderów lokalnych społeczności ponieważ mogą one zrobić swoje działania.

W zakresie kapitału społecznego warto również zwrócić uwagę na opinię samych mieszkańców LGD. W trakcie badania opinii 100 ankietowanych mieszkańców wskazywało na pozytywne zmiany w ciągu ostatnich 5 lat w zakresie aktywizacji i kapitału społecznego. Niemal 90% badanych dostrzegło pojawianie się nowych form wsparcia dla ludzi młodych. Nieco mniej odnotowano inicjatyw mających na celu wsparcie osób starszych.

Rozwój kapitału społecznego w przyszłości powinien być wspierany przez utrzymanie obecnego modelu. Istotne na pewno są granty, które są w sposób świetny wykorzystywane przez lokalnych liderów i organizacje pozarządowe.

6.3. Przedsiębiorczość

Strategia była mocno ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości. Okazało się to dobrym celem, gdyż zainteresowanie wsparciem w tym obszarze było bardzo duże, wiele osób było chętnych do rozwijania swoich projektów.

Realizacja LSR miała duży wpływ na powstawanie nowych przedsiębiorstw i rozwój już istniejących. W naborach widzieliśmy bardzo duże zainteresowanie w obszarze działalności gospodarczej. Przykładem jest powstanie firmy projektującej ogrody, która dzięki wsparciu mogła rozpocząć działalność a następnie znacząco ją rozwinąć.

Wspieranie przedsiębiorczości jest jednym z kluczowych kierunków w przyszłości. Coraz więcej osób szczególnie młodych wychodzi z inicjatywami nowych firm i widać bardzo duże zainteresowanie w tym kierunku. Należy umożliwić im start i rozwój własnych firm, gdyż przełoży się to na rozwój całego regionu. Jest to też ważny czynnik zapobiegający migracjom ludności do terenów z większą dostępnością usług i miejsc pracy, nie można go zatem zaniedbać.

W świetle LSR dynamika wzrostu przedsiębiorstw na obszarze LGD była względnie wysoko (w porównaniu z całym obszarem województwa). Liczba pracujących w latach 2015-2010 we wszystkich gminach obszaru LGD wzrastała. Pozytywnym zjawiskiem była wzrastająca liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON. Powstanie nowych firm i ogólną poprawę sytuacji na rynku pracy odnotowali badani mieszkańcy gmin obszaru LGD w przeprowadzonej ankiecie.

Zwrócenia uwagi w kontekście kierunku wsparcia wymaga również opinia mieszkańców gminy. Największą potrzebę dofinansowania, zdaniem badanych, wykazuje między innymi właśnie wsparcie przedsiębiorczości: tworzenie nowych miejsc pracy, dofinansowania dla osób chcących podjąć działalność gospodarczą oraz wsparcie rozwojowe dla firm już istniejących. Pokazuje to, że jest to istotny kierunek nie tylko dla samych zaangażowanych pracowników LGD, ale również dla docelowych odbiorców.

6.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Na terenie LGD funkcjonuje duża liczba lokalnych stowarzyszeń i KGW, które skupiają się na kwestiach związanych z działaniami kulturalnymi. Wydano wiele publikacji np. dotyczących lokalnej kuchni. Jest bardzo duże zainteresowanie i wiele różnorodnych inicjatyw projektowych wychodzących oddolnie ze społeczności w tym obszarze.

W zakresie turystyki bardzo duży wpływ miały działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury – powstanie miejsc rekreacyjnych, ścieżek rowerowych, placów zabaw czy skwerków, które są następnie wykorzystywane przez społeczność lokalną do codziennych spotkań, ale i do organizacji wydarzeń integrujących.

Przyszłym kierunkiem rozwoju lokalnego potencjału społecznego jest kierunek uwzględniający charakterystykę regionu. Jest to teren z bardzo dużymi walorami przyrodniczymi, jak obecność azalii pontyjskiej - rośliny unikatowej w skali europejskiej, co daje możliwości w zakresie wyróżnienia turystycznego regionu. Na pewno działania infrastrukturalne zmierzające do wykorzystania tego potencjału będą pożądanym kierunkiem.

6.5. Grupy defaworyzowane

Analizując kwestię określenia grup defaworyzowanych należy uznać, że ich zdefiniowanie było prawidłowe zarówno w kontekście oceny realizacji LSR jak i w kontekście zmian w skali bezrobocia na przestrzeni okresu realizacyjnego (znaczny spadek bezrobocia). Przypominając, w LSR zdefiniowano grupy defaworyzowane za najistotniejszy czynnik uznając fakt pozostawania ich poza rynkiem pracy. Należy jednak zauważyć, że rynek pracy w ciągu kilku lat perspektywy działalności podlega nieustannym zmianom, co powoduje silną rzeczony problemy z częściową dezaktualizacją definicji grup defaworyzowanych. Na terenie LGD bezrobocie rejestrowane jest dość duże, ale z drugiej strony pracodawcom jest ciężko znaleźć sobie pracowników na nowe miejsca pracy. Zastanowić się należałoby nad tym jak dotrzeć i zaktywizować osoby bezrobotne, które już niekoniecznie poszukują aktywnie pracy.

Zwrócenia uwagi wymaga też fakt powstania na terenie LGD takich podmiotów jak ZAZ, które w ramach innych funduszy, skupiały się pomocy np. osobom niepełnosprawnym co powodowało, że środki LGD nie były dla nich tak atrakcyjne, lub ich potrzeby zostały zaspokojone w inny sposób.

W zakresie przyszłej działalności na rzecz zmniejszania ubóstwa i wykluczenia społecznego należy utrzymać dotychczasowy kierunek. Oferta programowa dostępna w różnych instytucjach, skierowana do takich osób jest bogata i tak naprawdę bardzo dużo zależy od danej osoby – czy chce skorzystać z pomocy i aktywizacji.

W toku działalności LGD ale również biorąc pod uwagę sytuację w całym kraju można jasno stwierdzić, że grupa osób wykluczonych społecznie ze względu na dostęp do rynku pracy uległa mocnej redukcji. Należy oczywiście dalej docierać do ludzi, którzy zmagają się z problemem ubóstwa lub wykluczenia społecznego, ale jest ich zdecydowanie mniej niż jeszcze kilka lat temu.

6.6. Innowacyjność

Projekty realizowane w ramach LSR były w wysokim stopniu innowacyjne. Problemem była definicja innowacyjności – jak można w sposób obiektywny oceniać kwestie innowacyjności. Jest to dobre kryterium, bo zapewnia świetne efekty przy realizacji projektów promując te unikalne. Ocena musi jednak brać pod uwagę lokalne i regionalne warunki – czy dana innowacja jest nowa w danej skali.

Projekty były bardzo zróżnicowane: nowe usługi, nowe produkty. Dominowały usługi w zakresie innowacyjności. Nie tylko usługi nowe, które były nieobecne na terenie LGD ale również świadczenie usług w nowy sposób podnoszący jakość czy też efekty dla ostatecznego konsumenta.

6.7. Projekty współpracy

Projekt współpracy był bardzo dobrze realizowany zaś jego efekty rzeczowe – książki, tablice są obecnie wykorzystywane w ośrodkach kultury jak i wśród lokalnej społeczności. Należy zatem uznać, że był on bardzo dobrze wykonany jak i efekty wpisały się w oczekiwania społeczne i potrzeby mieszkańców.

W zakresie przyszłego kierunku projektów współpracy należy zauważyć, że wyjazdy studyjne są bardzo dobrą formą wymiany wzajemnych doświadczeń. Nie da się również przecenić wartości efektów rzeczowych w postaci np. publikacji. Bardzo duży nacisk powinien być skierowany na promocję ludzi – kapitału społecznego, który powstaje w wyniku działania LGD. Istotne jest również pokazanie potencjału kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD.

6.8. Ocena funkcjonowania LGD

Oceniając sposób działania partnerów w ramach LGD należy wyróżnić trzy podstawowe typy partnerów – samorządy, przedsiębiorców oraz organizacje pozarządowe.

Samorządy jako jednostki JST realizują nieco inne zadania niż jest to celem LGD. Współpraca z nimi jednak jest bardzo dobra. Przedsiębiorcy z kolei są zainteresowani współpracą, niejednokrotnie pomagają wspierając działania LGD, ale skupiają się na swojej działalności gospodarczej, zatem zawsze ta współpraca jest dla nich poboczna. Najważniejszym sektorem działania LGD są NGOsy które stanowią o sile LGD i o jego działaniach.

Funkcjonowanie biura LGD Stowarzyszenie „Region Sanu i Trzebošnicy” należy ocenić bardzo dobrze i to zarówno pod względem działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, jak i doradczych. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dość dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności. W sposób prawidłowy przekazywane są informacje o prowadzonych naborach i rozpowszechniane różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, czyli działań w sieci internetowej (strona internetowa).

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność Biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. Zdecydowana większość respondentów korzystała również z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosków. O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż żaden z badanych beneficjentów nie wykluczył zabiegania o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości (gdyby pojawiła się taka możliwość).

6.9. Ocena procesu wdrażania

Oceniając proces wdrażania należy zwrócić uwagę na to, proces tworzenia i wdrażania LSR musi w pełni odpowiadać na potrzeby mieszkańców. W obecnej perspektywie zdecydowanie się to udało.

Jakość wniosków wpływała na stopień realizacji wskaźników. Największe wątpliwości budzą wnioski związane z działalnością gospodarczą. Kwestią problematyczną była ocena czy środki zostaną dobrze przeznaczone na długotrwały rozwój czy też będą tylko krótkoterminowym wsparciem. Najlepiej oceniane były wnioski społeczne – od stowarzyszeń działających na terenie LGD i innych organizacji pozarządowych.

W zakresie jakości wniosków należy stwierdzić, że podniesienie jakości wniosków jest możliwe, ale trzeba przyznać, że składane wnioski są wysokiej jakości. Wiąże się to z profesjonalizacją zarówno LGD jak i potencjalnych beneficjentów, którzy starają się uczyć na błędach niekoniecznie nawet własnych i trzymać się profesjonalnych standardów.

Na pewno kryteria oceny mogłyby być precyzyjniejsze, jak najmniej powinno być kryteriów uznaniowych. Przy precyzyjnych kryteriach łatwiej jest wnioskodawcom je spełnić. Jakkolwiek nie zawsze się da wszystko ocenić precyzyjnymi kryteriami „zero-jedynkowymi”. Możliwe byłoby zwiększenie ich ilości i szczegółowości celem lepszego wyjaśnienia oceny dla wnioskodawców. Obecne kryteria na pewno pozwalają na odrzucenie wniosków kiepskich, jednak trudna jest ocena wniosków stojących na dobrym poziomie (odróżnienie wniosków świetnych od bardzo dobrych itd.). Zwrócenia uwagi wymaga fakt, że kryteria są tworzone długoterminowo, a rzeczywistość społeczna i gospodarcza zmienia się bardzo szybko, powodując czasem problem przestarzałości kryteriów i ich niekoniecznie dobrego dopasowania do obecnej sytuacji. W tym zakresie można by pokusić się o częstszą aktualizację kryteriów. Dla przykładu jeszcze kilka lat temu zakupy monitorów LCD energooszczędnych były innowacją i miały wpływ na środowisko, ale dzisiaj takie zakupy są standardem i de facto ciężko je oceniać jako wyróżniające się szczególnym wpływem – to po prostu standard rynkowy.

Wnioskodawcy zgłaszają wątpliwości odnośnie kryteriów, ale wiąże się to z ich subiektywną oceną własnych wniosków. Najtrudniejszym do oceny jak i wzbudzającym najwięcej wątpliwości kryterium jest ochrona środowiska, która często jest bardzo sztucznie przedstawiana we wnioskach (wpływ działania na ochronę środowiska). Kryterium jest zbyt ogólne by pozwolić zawsze na sprawiedliwą ocenę. Prowadzi to dla przykładu do zgłaszania zakupu urządzeń w celu uzyskania pozytywnego wpływu na ochronę środowiska, ale nie jest przesądzone, że to urządzenie będzie używane, bo często jest sztucznym dodatkiem – dodanym tylko by spełnić kryterium, a nie stanowiącym integralną część projektu.

Procedury naborów są przyjazne dla beneficjentów i jasne. Ważne jest tutaj, że wnioskodawcy mają możliwość konsultacji podczas sesji doradztwa czy nawet pozyskania informacji drogą telefoniczną czy osobistą. Polityka informacyjna jest również szeroko zakrojona – wszystkie informacje i dokumenty są zawsze dostępne na stronie internetowej LGD i istnieje jasna możliwość ich dalszego wyjaśniania przez pracowników LGD.

Na pewno w zakresie przyszłych kierunków działania należy zwracać bardzo dużo uwagi na konsultacje z potencjalnymi zainteresowanymi na etapie tworzenia procedur jak i na etapie ich stosowania. Im więcej możliwości współpracy i konsultacji z potencjalnymi beneficjentami tym mniej problemów na etapach rozstrzygnięć. Nie da się przecenić wartości relacji.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Nawiązywanie kontaktów i zrzeszanie było jednym z głównych celów działalności LGD. Rolą LGD było udostępnianie możliwości działania dla osób zainteresowanych, co się powiodło. Ważną wartością dodaną były cykliczne spotkania i konsultacje, które powodowały integrację i zacieśnianie współpracy oraz pogłębienie stosunków pomiędzy mieszkańcami.

Potencjał stworzony w ramach działalności LGD jest wykorzystywany i odpowiednio promowany. Coraz większa ilość osób zdaje sobie sprawę z funkcjonowania LGD jak i z rezultatów działalności samego LGD czy organizacji pozyskujących w ramach LGD finansowanie.

Projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR. Bardzo ważną ideą przyświecającą całej realizacji było wykorzystanie potencjału kulturowego i przyrodniczego regionu.

Projekty były odpowiedzią na potrzeby lokalnej społeczności, na bieżąco były z nimi konsultowane.

Inwestycje przeprowadzone w ramach LSR są komplementarne z celami LSR. Wiele projektów odnosiło się do wykorzystania zasobów regionu np. w zakresie turystyki jak ścieżki rowerowe umożliwiające korzystanie z zasobów przyrodniczych obszaru LGD.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje.

1. W zakresie kapitału społecznego należy utrzymać dotychczasowy trend wspierania organizacji pozarządowych, gdyż obecna perspektywa pokazała, że nawet małe środki (granty) bardzo motywują do działania i przyczyniają się do inicjowania różnorodnych działań przez lokalnych liderów.
2. Wspieranie przedsiębiorczości jest jednym z kluczowych kierunków w przyszłości. Coraz więcej osób szczególnie młodych wychodzi z inicjatywami nowych firm i widać bardzo duże zainteresowanie w tym kierunku. Należy umożliwić im start i rozwój własnych firm, bo przełoży się to na rozwój całego regionu. Jest to też ważny czynnik zapobiegający migracjom ludności do terenów z większą dostępnością usług i miejsc pracy, nie można go zatem zaniedbać.
3. Przyszłym kierunkiem rozwoju lokalnego potencjału społecznego jest kierunek uwzględniający charakterystykę regionu. Jest to teren z bardzo dużymi walorami przyrodniczymi, jak obecność azalii pontyjskiej - rośliny unikatowej w skali europejskiej, co daje możliwości w zakresie wyróżnienia turystycznego regionu. Na pewno działania infrastrukturalne zmierzające do wykorzystania tego potencjału będą pożądanym kierunkiem.
4. Na pewno ważną wartością dodaną są spotkania konsultacyjne dla mieszkańców i informowanie ich o możliwościach pozyskiwania środków i współpracy z LGD. Mimo dużej rozpoznawalności LGD istnieje jeszcze potencjał w tym zakresie do wykorzystania poprzez dotarcie do nowych grup mieszkańców.
5. Można przenosić pomysły z miast na obszary wiejskie, oczywiście przy odpowiednich modyfikacjach. Inspiracje z działalności innych LGDów mogą być bardzo przydatne również w innych regionach. Przykładem mogą być projekty infrastrukturalne z miast np. w zakresie wykorzystania kodów QR na urządzeniach siłowni zewnętrznych, po zeskanowaniu których aplikacja kieruje do instrukcji (filmu/opisu) prawidłowego wykorzystania sprzętu, czy tworzenia ogrodów retencyjnych, co świetnie sprawdziłoby się potencjalnie również na obszarach wiejskich i mniejszych miejscowości.
6. Istotne w zakresie pracy LGD powinno być rozszerzenie kadry, gdyż ilość pracy biurowej stale wzrasta.
7. W zakresie nowej perspektywy alokacja środków powinna być w dużej mierze przeznaczona na projekty długotrwałe, których efekty mogą być odczuwalne przez mieszkańców LGD nawet po zakończeniu perspektywy finansowej. Inwestycje infrastrukturalne powinny być bardzo doceniane.
8. W zakresie przyszłego kierunku projektów współpracy należy zauważyć, że wyjazdy studyjne są bardzo dobrą formą wymiany wzajemnych doświadczeń. Nie da się również przecenić wartości efektów rzeczowych w postaci np. publikacji. Bardzo duży nacisk powinien być skierowany na promocje ludzi – kapitału społecznego, który powstaje w wyniku działania LGD. Istotne jest również pokazanie potencjału kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD.

9. Na pewno kryteria oceny wniosków, w przyszłym okresie programowania, powinny być precyzyjniejsze. Jak najmniej powinno być kryteriów uznaniowych. Przy precyzyjnych kryteriach łatwiej jest wnioskodawcom je spełnić. Jakkolwiek nie zawsze się da wszystko ocenić precyzyjnymi kryteriami „zero-jedynkowymi”. Możliwe byłoby zwiększenie ich ilości i szczegółowości celem lepszego wyjaśnienia oceny dla wnioskodawców

8. Spis tabel i wykresów.

Wykres 1 Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.....	10
Wykres 2 Wydatki gmin na 1 mieszkańca	11
Wykres 3 Podmioty gospodarki narodowej w REGON.....	14
Wykres 4 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	15
Wykres 5 beneficjenci pomocy społecznej.....	18
Wykres 6 Zmiany w gminach w ciągu ostatnich 5 lat.....	34
Wykres 7 Zmiany w gminach w obszarze kulturalno-sportowym.....	35
Wykres 8 Zmiany w zakresie kapitału społecznego.....	35
Wykres 9 Obszary wymagające dofinansowania	36
Wykres 10 Źródła informacji dotyczące LGD.....	56
Wykres 11 Źródła informacji o naborach wniosków	57
Wykres 12 Ocena stopnia informowania o możliwościach pozyskania środków	57
Wykres 13 Ocena efektów działań LGD	58
Wykres 14 Zakres wsparcia ze strony LGD podczas składania wniosku.....	59
Wykres 15 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD.....	60
Wykres 16 Ocena procesu składania i realizacji projektów przy wsparciu LGD.....	60
Tabela 1 Ludność w gminach LGD	9
Tabela 2 Wskaźniki G dla gmin LGD	9
Tabela 3 Wydatki gmin na 1 mieszkańca.....	10
Tabela 4 Sytuacja finansowa w gminach w roku 2020.....	12
Tabela 5 Liczba pracujących w gminach w podziale ze względu na płeć	13
Tabela 6 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON	14
Tabela 7 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.....	15
Tabela 8 Ludność gmin w podziale na wiek produkcyjny.....	17
Tabela 9 Saldo migracji.....	17
Tabela 10 beneficjenci pomocy społecznej.....	17
Tabela 11 Liczba turystycznych obiektów noclegowych w gminach.....	19
Tabela 12 Zmiany w LSR	21
Tabela 13 Postęp rzeczowy	25
Tabela 14 Historia naborów	32
Tabela 15 Doradztwo w ramach biura LGD.....	49
Tabela 16 Szkolenia pracowników LGD	50
Rysunek 1 Mapa obszaru LGD	8

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania.

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej efektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety trwa 10 minut.

Z góry dziękujemy za pomoc!

1. Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Powstały nowe firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Podejmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan zabytków	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

2. Proszę wyobrazić sobie, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale środków finansowych w gminie, w której Pan/i mieszka. Które z wymienionych obszarów wymagają dofinansowania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Promocja obszaru	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Oferta kulturalna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura sportowa	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Drogi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Działalność organizacji pozarządowych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Tworzenie nowych miejsc pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Opieka nad osobami starszymi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Wsparcie dla istniejących firm	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

3. Czy słyszał Pan/i o Lokalnej Grupie Działania? Proszę wybrać 1 odpowiedź.

Tak ☐ Proszę przejść do pytania nr 4.

Nie ☐ Proszę przejść do pytania nr 5.

4. W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące Lokalnej Grupy Działania. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

5. Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD działające na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

6. Proszę wskazać, w którym przedziale wiekowym się Pan/i mieści. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- ☐ 18-25 lat
- ☐ 26-35 lat
- ☐ 36-45 lat
- ☐ 46-55 lat
- ☐ 56-65 lat
- ☐ 66 lat lub więcej

7. Proszę podać swoją płeć. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- ☐ Kobieta
- ☐ Mężczyzna
- ☐ Wolę nie podawać.

Ankieta dla beneficjentów

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”? (proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)

- ☐ Zdecydowanie zgadzam się
- ☐ Raczej zgadzam się
- ☐ Trudno powiedzieć
- ☐ Raczej nie zgadzam się
- ☐ Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
--	-----	-------------------	-----

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.

- ☐ Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu
- ☐ Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu
- ☐ Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków
- ☐ Zostałem/am zachęcony/a do złożenia wniosku przez LGD
- ☐ Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich	Tak	Nie
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- ☐ Tak
- ☐ Trudno powiedzieć
- ☐ Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.

- ☐ Ja i moja rodzina
- ☐ Moja organizacja
- ☐ Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD
- ☐ Turyści
- ☐ Przedsiębiorstwa
- ☐ Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
--	--------------------------	--------------------	-------------------	------------------------	------------------------------	--

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

Tak ☐ Proszę odpowiedzieć na następne pytanie.

Nie ☐ **Dziękujemy za wypełnienie ankiety!**

Jakie to były problemy? Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak”. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie